

H O T Ă R Ă R E

privind aprobarea STATUTULUI MUNICIPIULUI ORADEA

Analizând Raportul de specialitate nr.73188 din data de 24.04.2012 prin care Direcția Juridica propune Consiliului Local al Municipiului Oradea aprobarea Statutului Municipiului Oradea.

Conform pct. 3.8 din anexa II a Legii nr. 351 din 6 iulie 2001, actualizată, privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a IV-a Reteaua de localități, Oradea are statutul de municipiu reședința de județ, de rangul I,

În temeiul prevederilor următoarelor acte normative:

- O.G. nr.53/2002 privind Statutul-cadru al unității administrativ-teritoriale,
- Legea nr. 96 din 18 martie 2003 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 53/2002 privind Statutul-cadru al unității administrativ-teritoriale,

Văzând proiectul de hotărâre și avizul comisiei de specialitate a Consiliului Local,

În baza art. 36 alin.2 lit. a), alin.3 lit.a și art. 45 alin.1 din Legea nr. 215/2001 privind administrația publică locală, republicată,

CONSILIUL LOCAL AL MUNICIPIULUI ORADEA

H o t ă r ă ș t e:

Art.1. Se aprobă **STATUTUL MUNICIPIULUI ORADEA**, conform anexei care face parte integrantă din prezenta hotărâre.

Art.2. Cu ducerea la îndeplinire a prezentei hotărâri se încredințează Secretarul Municipiului Oradea .

Art.3. Prezenta hotărâre se comunica cu:

- Primarul municipiului Oradea
- Instituția Prefectului Județului Bihor
- Direcția juridică
- Se publică în Monitorul Oficial al județului Bihor și pe site-ul www.oradea.ro

PREȘEDINTE DE ȘEDINȚĂ

Cupșa Ioan

**Oradea, 26 aprilie 2012
Nr. 245**

CONTRASEMNEAZĂ

SECRETAR

Ionel Vila

STATUTUL MUNICIPIULUI ORADEA

2012

CUPRINS:

CAPITOLUL 1 DATE GEOGRAFICE	pag. 2
CAPITOLUL 2 ORADEA DE-A LUNGUL TIMPULUI. ISTORIE ȘI SOCIETATE	pag.3
CAPITOLUL 3 POPULAȚIA MUNICIPIULUI	pag. 10
CAPITOLUL 4 AUTORITĂȚILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE	pag. 13
CAPITOLUL 5 ÎNSEMNELE MUNICIPIULUI ORADEA	pag. 15
CAPITOLUL 6 CĂI DE COMUNICAȚIE	pag. 16
CAPITOLUL 7 SERVICII DE UTILITĂȚI PUBLICE	pag. 16
CAPITOLUL 8 ZONE DE PROMENADĂ	pag. 23
CAPITOLUL 9 PATRIMONIUL MUNICIPIULUI ORADEA	pag. 24
CAPITOLUL 10 BUGETUL MUNICIPIULUI ORADEA	pag. 28
CAPITOLUL 11 ECONOMIA	pag. 29
CAPITOLUL 12 COOPERARE INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ	pag. 29
CAPITOLUL 13 ÎNVĂȚĂMÂNTUL	pag. 30
CAPITOLUL 14 OCROTIREA SĂNĂTĂȚII ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ	pag. 32
CAPITOLUL 15 CULTURA ȘI ARTA	pag. 34
CAPITOLUL 16 ARHITECTURĂ ȘI TURISM	pag. 39
CAPITOLUL 17 ACTIVITATEA SPORTIVĂ ÎN ORADEA	pag. 45
CAPITOLUL 18 TITLURI ONORIFICE	pag. 47
CAPITOLUL 19 CONSULTAREA CETĂȚENILOR	pag. 48
CAPITOLUL 20 MASS MEDIA	pag. 48
CAPITOLUL 21 ORGANIZAȚII NEGUVERNAMENTALE, SINDICATE	pag. 51

CAPITOLUL 1

DATE GEOGRAFICE

Așezarea geografică

Municipiul Oradea este așezat la intersecția paralelei de 47°03' latitudine nordică, cu meridianul de 21°55' longitudine estică, aflându-se, ca poziție matematică, în emisfera nordică, în fusul orar al Europei Centrale. Oradea a fost fondată și s-a dezvoltat ca așezare pe terasele din stânga Crișului Repede, răsărind pe linia de contact dintre Câmpia de Vest și piemonturile ce sprijină Munții Apuseni. La altitudinea medie de 126 m deasupra nivelului mării. Oradea se găsește la deschiderea Văii Crișului Repede spre câmpie, într-o zonă de contact între prelungirile Munților Apuseni și Câmpia Crișana, arie de trecere de la relieful deluros (Dealurile Vestice, Dealurile Oradiei, Dealurile Gepișului) către cel de câmpie. Partea de nord și nord-est se află într-o zonă colinară cu altitudine cuprinsă între 140 și 283 m. Situat la numai 13 km de granița de vest a României, municipiul Oradea, reședința administrativă a județului Bihor, ocupă o poziție central-europeană, constituind un important nod de comunicații. Municipiul Oradea se află la următoarea distanță de capitalele: București (581km), Belgrad (335km), Budapesta (261km), Bratislava (458km), Viena (501km), Zagreb (599km), Praga (786km).

Suprafața și configurația terenului

Suprafața municipiului, împreună cu zona limitrofă, este de aproximativ **115,56 km²**, iar împreună cu Zona Metropolitană, de aproximativ 791,91 km², ceea ce îl plasează între primele 10 orașe ale României, din punctul de vedere al întinderii.

Configurația preponderentă a terenului este plană, cu predominante forme relevante de dealuri joase la nord, acoperite cu pomi fructiferi.

De-a lungul râului Crișul Repede se disting zone compacte împădurite. În Zona Metropolitană există și porțiuni mai mari de terenuri împădurite. Suprafețele cultivate sunt în număr redus, comparativ cu cele cu construcții, însă suficiente pentru gospodăriile private, particulare.

APE

Prin municipiul Oradea trec râul Crișul Repede, pârâul **Peța** cu apă termală, precum și pârâurile **Paris**, **Sălbatic**, **Adona**, toți afluenți ai Crișului Repede. Râul Crișul Repede străbate orașul chiar prin centru, creând o luncă în centrul istoric al orașului.

În anii '80, în dreptul localității Tileagd s-a construit primul hidrobaraj pe Crișul Repede, care în afară de scopul hidro-energetic, tranșe de atenuare a viiturilor pentru apărarea localităților din aval printre care și Oradea, precum și scopul de a menține un debit constant de apă pentru asigurarea sursei de alimentare a municipiului Oradea.

FLORA și FAUNA

Râul Crișul Repede a creat în mai multe zone o luncă, unde vegetația este tipică acestui relief iar în apropiere de Oradea există o pădure relativ întinsă de foioase. Animalele sălbatice lipsesc aproape în totalitate, existând totuși grupuri de rozătoare și mamifere mici, (vidra și căprioara, în pădurea Felix de lângă oraș). Sunt și unele reptile cum ar fi șopârla și

șarpele de apă, care se află îndeosebi pe malurile Crișului Repede. În Crișul Repede trăiesc multe specii de pești.

CLIMA ȘI PRECIPITAȚIILE

Clima orașului este determinată de Vânturile de Vest, fiind așadar o climă temperat continentală, cu o temperatură medie anuală de 10,3°C, pentru luna iulie media nedepășind 21°C, în timp ce în ianuarie se înregistrează o medie de -1,7 °C. Precipitațiile înregistrează o medie anuală de 585,4 mm, destul de ridicată pentru o zonă de câmpie.

Temperatură medie anuală

Temperatură medie a aerului (media lunară și anuală)*

Perioada	Ian.	Feb.	Mar.	Apr.	Mai	Iun.	Iul.	Aug.	Sep.	Oct.	Noi.	Dec.	Anuală
2010	-1,3°	2,4°	6,0 °	11,5 °	16,2 °	19,8 °	22,4°	21,6 °	15,1 °	8,2 °	9,2°	0,5°	11,0 °
2011	0,0°	-1,2°	6,0°	12,4°	16,8°	21,1°	21,8°	22,6°	19,4°	9,8°	1,9°	3,1°	11,1°

Temperaturi extreme

Temperatură minimă absolută este -29,2°C, a fost înregistrată în 24 ianuarie 1942, valoare mai ridicată cu 10,3°C față de minima absolută la nivelul României.

Temperatură maximă absolută este 41,9°C, în 20 iulie 2007, valoare mai coborâtă cu 2,6°C față de maximă absolută la nivelul României.

CAPITOLUL 2

ORADEA DE-A LUNGUL TIMPULUI. REPERE ISTORICE

Arealul orădean a fost propice unei locuiri umane de durată, cu antecedente încă din preistorie. Cercetările arheologice desfășurate în mai multe zone ale orașului au dus la descoperiri aparținând paleoliticului superior (circa 30.000 – 10.000 a. Chr.) în zona Episcopia Bihor (fosta balastieră) și neoliticului (circa 6500– 4500 a. Chr.) în zona Salca (Cartierul Nufărul), Cimitirul Municipal, cartierul Seleuș, parcul Petőfi și localitatea Sântandrei.

Epoca bronzului (2500 – 1100 a. Chr.) a reprezentat un important salt calitativ în viața comunităților de aici. Cercetările arheologice de la Oradea – Pusta Mișca (zona Sântandrei), Oradea Salca I și Salca II, Spitalul T.B.C., au dus la descoperirea unor impresionante piese din bronz și cupru: o spadă, aparținând unei căpetenii locale, topoare, un lanț de harnașament, descoperire extrem de rară, alături de o mare cantitate de ceramică.

Perioada celor două epoci ale fierului (1100 a. Chr. – sec. I d. Chr.) reprezintă o altă etapă de intensă locuire în zonă. Tezaurele descoperite pe teritoriul orașului, dintre care se remarcă cel din argint de la Oradea – Sere, denotă o realitate general valabilă pentru acest răstimp – o tot mai mare diferențiere internă în cadrul așezărilor, al triburilor și uniunilor de triburi. Descoperirile monetare (grecești, macedonene și romane republicane) atestă un început promițător al comerțului. În fapt, spre finele intervalului mai sus menționat, dacii au fost cei care au dominat aici, cetățuia ridicată de ei pe Dealul Viilor explicând poziția

strategică a aşezării. Cucerirea romană a Daciei nu a inclus şi arealul de la vest de Munţii Apuseni, comunităţile de daci liberi continuând să locuiască în regiune.

După finele secolului al III-lea d. Chr., în condiţiile dispariţiei graniţei militare din zona Bologa – Negreni, prin retragerea armatei şi administraţiei romane, o coabitare daco – romană s-a înfiripat şi în arealul orădean. Mai vechile rute comerciale prin regiune s-au menţinut, ele nefiind afectate de trecerea migratorilor gepizi, huni, slavi şi avari. Descoperirile arheologice din arealul orădean din această perioadă constau, pe de o parte, dintr-o ceramică de certă tradiţie romană, produsă la roată de localnici, dar şi din piese tipice migratorilor huni, slavi sau avari.

Inceputurile oraşului Oradea le putem cunoaşte atât din legende cât şi din documente. Potrivit legendei, regele Ungariei Ladislau I (1077-1095) „a găsit în parohia fortăreţei Bihor, între fluviile Criş, într-o vânătoare, un loc unde la îndemnul îngerilor, a hotărât să ridice în cinstea Fecioarei Maria o mănăstire, loc pe care l-a numit Varad.” Dincolo de legendă, se ştie că Ladislau I cel Sfânt a întemeiat în jurul anului 1082 o mănăstire, fapt ce reprezintă şi începuturile aşezării Oradea, după care în anul 1092 a mutat aici şi episcopia de la Biharea.

Prima menţiune sigură a existenţei unui episcop catolic în zonă datează din anii 1111-1113, când într-o diplomă a abaţiei benedictine din Zombor a fost pomenit episcopul *Syxtus Varadiensis* şi comitele *Saul de Bychar*. Faptul că la Oradea funcţiona o episcopie presupunea existenţa unei aşezări urbane sau pe cale de urbanizare, alături de o fortificaţie care să protejeze instituţiile şi înaltele personalităţi care deserveau aşezământul. Un important eveniment de la finele secolului al XII-lea (1192) a fost sanctificarea regelui Ladislau I, care a fost înhumat la Oradea, unde, în catedrala gotică ridicată în veacul al XIV-lea, i se va destina o capelă. De asemenea, ţinând cont de documentele emise de papalitate cu privire la Oradea şi Bihor în secolul al XIII-lea, este limpede că aici existau alături de romano-catolici şi numeroşi ortodocşi.

Evenimentul central al mijlocului veacului al XIII-lea a fost cu siguranţă marea invazie tătară din anul 1241. Sursa cea mai autorizată în descrierea celor întâmplări la Oradea, este lucrarea *Carmen miserabile*, întocmită de un prelat italian cunoscut sub numele latinizat de Rogerius. Canonul italian menţionează că, cu acel prilej, a fost pierdută şi arhiva capitulară păstrată în sacristia catedralei episcopale.

La finele secolului al XIII-lea şi primele decenii ale veacului următor este ridicată noua cetate, de astă dată integral din piatră. Perimetrul acesteia a fost apreciat la circa 600 m, având o formă heptagonală, flancată neregulat cu turnuri. Poarta cetăţii era protejată la rândul ei de două turnuri masive. În interior s-a început construcţia unei grandioase catedrale gotice, cu o lungime de 74 de metri, iar spre sud – est a unui palat episcopal ridicat în acelaşi stil, completat în secolele XV – XVI şi cu elemente renascentiste. Oraşul are două vămi la finele secolului al XIV-lea: una pe *Uliţa Venetia* (în cartierul Velenţa de azi) şi o alta pe *Uliţa Vămii* (actuala str. Sucevei). Secolele XIV – XV au reprezentat şi apogeul cultural al Oradei, oraşul fiind un important centru al umanismului. Printre cei care s-au remarcat fiind episcopii Andreea Scolari şi Iohannes Vitéz de Zredna, care a solicitat profesorului vienez Georg von Peuerbach întocmirea unei lucrări în anul 1464 (*Tabula Varadiensis*), care socoteşte Oradea ca fiind meridianul O. Aici a studiat, de pildă, printre alţii, marele umanist Janus Pannonius, iar sub păstoria episcopului Sigismund Thurzó, la Oradea a studiat tânărul Nicolaus Olahus, vestitul umanist de mai târziu, de origine română. Biblioteca şi observatorul astronomic din cetate, alături de frumosul ceas care orna turnul porţii principale erau atracţii de netăgăduit pentru peregrinii vremii. Să mai amintim doar că, la comanda regelui – împărat Sigismund de Luxemburg, în anul 1390, în faţa catedralei episcopale din cetate, a fost inaugurată statuia ecvestră a regelui sanctificat Ladislau I. Cu ocazia Paştelui anului 1412, la 31 martie, regele – împărat al Ungariei Sigismund de Luxemburg, şi regele Poloniei Vladislav Jagello, veniţi în pelerinaj la Oradea, au poposit timp de două săptămâni în cetate, fiind cazaţi în palatul episcopal din interiorul acesteia. De altfel, Sigismund de Luxemburg va fi înmormântat în catedrala episcopală orădeană. De timpul domniei lui Sigismund de

Luxemburg (1387-1437), conform unui document publicat în 1905 de istoricul Ioan Bogdan, se leagă și prima mențiune a denumirii românești a orașului: *Orade*, păstrată și azi în vorbirea populară din Bihor. Este o dovadă importantă a prezenței românilor în oraș și a numelui absolut original, păstrat constant peste veacuri, pe care-l foloseau pentru acest loc. Oradea, asemeni mai tuturor orașelor evului de mijloc, s-a remarcat prin diversitatea etnică a populației sale.

La mijlocul secolului al XVI-lea, populația maghiară a orașului îmbrățișează reforma calvină, iar o parte trece la radicala manifestare a unitarianismului. Momentul va coincide cu desființarea episcopiei catolice de Oradea, catedrala episcopală din cetate fiind dezafectată. Mijlocul veacului al XVI-lea (1551 – 1556) marchează prima cucerire a zonei de către austrieci. În scurtul răstimp al ocupației, este realizat primul recensământ al orașului, pe porți contribuabile; cercetătorii care s-au ocupat de problemă au estimat la circa 10.000 numărul locuitorilor urbei. Este perioada când întreg arealul orădean se va alipi Principatului Transilvaniei, aflat sub suzeranitatea otomană. Să menționăm și faptul că este tocmai perioada de trecere a întinsului domeniu episcopal orădean în proprietatea cetății de aici și că funcția de căpitan al fortificației orădene a devenit un adevărat loc de „lansare” spre demnitatea supremă de principe al Transilvaniei. Este perioada în care Oradea devine *civitas princiar*.

La finele secolului al XVI-lea, principii ardeleni au fost de acord că doar o cetate puternică, ridicată pe una dintre principalele căi de acces în țară – valea Crișului Repede – poate bara o eventuală ofensivă turcească din vest. Astfel în anul 1569, principele Ioan Sigismund a pus piatra de temelie a noii cetăți.

Ritmul construcției cetății a fost relativ constant, stampla acesteia datorată lui Joris Hoefnagel, realizată cel mai târziu în anul 1598, releva faptul că ansamblul era aproape terminat, cu excepția bastionului din colțul de sud-est al cetății. Cetatea construită la Oradea, de tip italian nou, s-a încadrat în curentul general european al acestei modalități de construcție.

Prima „încercare” majoră a noii cetăți va avea loc în toamna anului 1598, cu prilejul închegării unei noi coaliții antiotomane și a asediului turcesc. Întregul oraș a fost cucerit, dar cetatea, parțial avariata, a rezistat, asediatorii trecând la consolidarea dispozitivului din jurul cetății.

Sub domnia principelui Gabriel Bethlen, vechea cetate, palatul episcopal și catedrala deja dezafectată, toate avariate de asediul din 1598 și de cutremurele din anii 1603 – 1604 au fost demolate, majoritatea pietrei fiind folosită la construcția unui impozant palat princiar de factură renașcentistă, de formă pentagonală și dotat cu cinci bastioane, în interiorul cetății. Sala cu grifoni din interiorul acesteia este un model al artei renașcentiste târzii.

Veacul al XVII-lea a fost și momentul de „închegare” a cartierelor și târgurilor orașului, deși de reunificarea propriu-zisă nu putem vorbi decât peste două secole. A fost intervalul când denumirii medievale de *Varadinum*, i s-a adăugat particula adjectivală *Magno* (*Magnum*), denumirea latină *Magno Varadinum* impunându-se definitiv. Diferitele etnii au adoptat la rândul-le termenul de „Mare”, orașul fiind numit alternativ și Oradé (Mare), Nagyvárad sau Grosswardein.

Orașul suferă din nou două asedii turcești, primul nereușit în anul 1658, al doilea victorios, în anul 1660. După 45 de zile de asediu și însemnate distrugerii, apărătorii cetății au fost nevoiți să capituleze. Cronicarul bihorean Ioan Szalárdi, surprins în cetate de asediu, a dedicat părți din opera sa acestui eveniment. Turcii au permis supraviețuitorilor să evacueze din cetate tiparnița, unde lumea protestantă tocmai a inițiat tipărirea *Bibliei de la Oradea*, în limba maghiară. Stăpânirea otomană a transformat orașul într-un important centru economic și comercial, negustori din întreg orientul întâlnindu-se aici de mai multe ori pe an. În acest răstimp, în interiorul cetății, dar și în oraș, au fost ridicate mai multe moschei și geamii.

După eșecul cuceririi Vienei la 1683 de către turci, orașul a cunoscut un ultim asediu de proporții - cel austriac de la 1691-1692. Odată victorioasă, noua administrație austriacă a

fost nevoită să constate că în oraș mai rămăseseră doar 114 case, din care erau locuibile numai 21.

Oradea intră într-o nouă perioadă de dezvoltare, care coincide cu zorile și maturizarea epocii moderne, realitate care va oferi noi șanse de afirmare orașului de pe Crișul Repede. În 1692 biserica romano-catolică este repusă în drepturi, redobândindu-și proprietățile confiscate de fisc, în timpul principilor protestanți.

În timpul mișcării antihabsburgice, desfășurată între anii 1703-1711 și condusă de Francisc Rákóczi al II-lea, orașul devine câmp de luptă în luptele purtate de răsculați cu garnizoana imperială din interiorul cetății. Drept recunoaștere a serviciilor aduse de orădeni casei imperiale în timpul răscoalei, în 1712 împăratul Carol al VI-lea întărește privilegiile ce fuseseră acordate orașului în anul 1600, de Rudolf al II-lea.

După răscoală, orașul cunoaște o dezvoltare economică și administrativ-juridică remarcabilă, caracterizată de înflorirea ramurilor neagricole: meșteșugurile și comerțul, negustorii constituind cea mai activă categorie socială din oraș. Un rol semnificativ l-au avut în acest sens, pe lângă maghiari, germani, români, sârbi și macedoromânii, aceștia beneficiind de privilegii speciale după 1700, tocmai pentru a se așeza aici și a contribui la refacerea vieții economice a urbei în spiritul modernității.

Reglementarea juridică a situației părților orașului, făcută de Carol al VI-lea în 1716, a dus la despărțirea structurilor administrative locale, fiecare parte având propriul consiliu, condus de un primar, confirmat anual de stăpânul domenal. În 1718 s-a întocmit și primul *Regulament* al orașului Oradea, care viza modul de funcționare a consiliului, perceperea taxelor locale, salarizarea personalului, acesta fiind completat cu alte prevederi pe parcursul anilor. În anul 1722, târgul Oradea - Orașul Nou încheie un acord cu Capitlul Episcopiei romano-catolice, în urma căruia cetățenii orașului răscumpără cu o sumă de bani obligațiile feudale ale orășenilor. Stăpânirea Olosigului și Velenței revine Episcopiei romano-catolice. În acest context, funcția de comite suprem al comitatului Bihor a fost deținută pentru o perioadă de episcopul romano-catolic.

În anul 1777 se înființează Episcopia greco-catolică de Oradea ce se va implica în viața urbei – economică, culturală, religioasă – susținând atât interesele comunității, în general, cât și ale românilor, în special, în efortul de a dobândi drepturi naționale.

În 1792 se înființează Consistoriul ortodox român din Oradea-Velența, puterea jurisdicțională a vechilor episcopi ai Oradiei revenind în sfera acestuia. Este, însă, de subliniat faptul că reprezentanții ortodoxiei orădene devin prezenți în viața culturală a urbei, beneficiind de unele avantaje ale legislației austriece pe planul instrucției, vieții culturale și a celei religioase, servind astfel afirmării românilor pe care îi reprezenta.

De-a lungul secolului al XVIII-lea aici au funcționat școli confesionale și de stat, biblioteci, tipografii, s-au desfășurat spectacole muzicale și teatrale. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, elita orădeană era conexată la ideile curentului iluminist. Este de remarcat faptul că la dezvoltarea vieții muzicale orădene au contribuit Michael Haydn și August Carl Ditters von Dittersdorf. De Oradea se leagă cel mai vechi text de teatru în limba română (1778-1781), iar în 1778 are loc, tot aici și prima reprezentație de teatru în limba maghiară. De asemenea, se constituie acum biblioteci devenite celebre în epocă, ale Episcopiei romano-catolice și Episcopiei greco-catolice, cu un fond de carte, fiecare, de peste 10.000 de volume.

În anul 1780 se inaugurează *Academia regală*, unde se învăța filosofia, și din 1788 dreptul, instituție de învățământ superior care a format un număr important de avocați de renume.

De-a lungul secolului al XVIII-lea Oradea își afirmă din ce în ce mai pregnant caracterul multiconfesional. În Orașul-Nou (Piața Unirii), devenit centru al orașului modern în curs de formare, apar concentrate bisericile cu funcție de catedrală ale romano-catolicilor (Biserica „Sf. Ladislau”), ortodocșilor „Biserica cu Lună” și greco-catolicilor (Biserica Sf. Nicolae). În veacul al XIX-lea, în imediata apropiere a celor trei construcții de cult, se ridică

catedrala reformată și sinagoga neologă desăvârșind această realitate specială a Oradiei Mari.

Pe toată perioada secolului al XIX-lea se remarcă susținutul efort de a contura, din punct de vedere administrativ, instituțional, urbanistic și cultural, un oraș modern, de către comunitatea multiethnică și multiconfesională din Oradea.

Evenimentele revoluționare declanșate în 15 martie 1848 la Pesta s-au resimțit și în așezarea de pe Crișul Repede. În 27 martie s-au aprobat și la Oradea, cerințele stipulate de revoluționarii din Pesta, cele 12 puncte devenind program politic al revoluției acestora. În mai 1848, în cadrul unei consfătuiri a tineretului român studios din Oradea, se redactează o *Proclamație* cu revendicări de ordin social, cultural și național, care dezavuează punctul 12 al programului revoluționar maghiar referitor la „alipirea” Transilvaniei la Ungaria.

În ianuarie-mai 1849 Oradea a devenit principalul centru al industriei de armament al revoluției. Între 14-30 august 1849 Oradea a devenit centrul statului major rus. Rușii l-au executat pe Kazimir (de fapt Konrad Kazimierz) Rulikowski, sergent polonez, care părăsind armata rusă se alătură armatei revoluționare maghiare. Au mai existat și alți martiri ai revoluției legați de Oradea. Printre cei 13 generali executați la Arad găsim pe generalul Nagysándor József, născut la Oradea și pe Szacsvey Imre - notar al parlamentului revoluționar maghiar - care a fost executat pentru că a întocmit și a semnat declarația de independență.

În decembrie 1849 s-a luat decizia contopirii târgurilor Olosig, Velența, Subcetate și Oradea-Oraș Nou. Primul primar al orașului unificat Oradea Mare a fost numit Bölönyi Menyhért, acesta fiind instalat în funcție la 4 ianuarie 1850. Era însă o unificare politică, deoarece bunurile publice au rămas în continuare separate. Abia în 1860, în vremea Imperiului Habsburgic, se termină procesul de unificare administrativă, prin integrarea efectivă a târgurilor Velența și Subcetate în orașul Oradea-Mare, care astfel devenea o entitate administrativă de sine stătătoare, cu o populație totală apreciată în anul 1850 la circa 19.000 locuitori, în ordinea numărului: maghiari, români, germani și evrei. Sporul natural și atragerea locuitorilor din așezările mai mici determină creșterea numărului locuitorilor conform recensământului din anul 1910, la peste 64.000 de locuitori. Majoritatea populației era cea maghiară, urmată de evrei, români, macedoromâni, germani, slovaci, sârbi etc.

În 1861, au loc primele alegeri orășenești. În 1870 orașul Oradea primește titlul de municipiu, administrația fiind reorganizată în 1872. În 1882 intră în vigoare convențiile încheiate de oraș cu Episcopia romano-catolică și Capitlu, orașul consolidându-și autonomia economico-administrativă. Începând cu anul 1899 se ridică problema extinderii perimetrului orașului Oradea și asupra unor mici așezări suburbane. Ca urmare a acestor limpeziri de ordin administrativ se trece la conturarea unei structuri urbanistice în consens cu pretențiile unui oraș modern, un rol în acest sens avându-l toate etniile care locuiau aici. Remarcabilul avânt edilitar și de modernizare de după 1860 și până la debutul veacului al XX-lea, are consecințe și asupra sistemului de comunicații, transportului în comun, circulației tramvaielor, poștei, telegrafului, telefonului. Iluminatul stradal începe să funcționeze începând cu anul 1870, cu spirt aerian, iar din 1903 utilizând curentul electric.

În 1867, după încheierea pactului dualist și înființarea Imperiului Austro-Ungar. Oradea reîntră în administrația Ungariei, împreună cu Transilvania. Este răstimpul în care zestrea edilitară a zonei centrale se constituie, în etape. Prima vizează construirea sediilor de instituții (Tribunalul, Banca Națională, Teatrul etc.), a doua construcțiile cu funcție de locuit și comercială, acestea din urmă datorate lumii evreiești, în special, toate realizate în stil secesion.

Paralel cu dezvoltarea industriei și comerțului, sistemul bancar cu capital maghiar și german ia amploare, dând un impuls important dezvoltării orașului. Din 1898, apare și primul institut de credit cu capital românesc din Bihor (*Bihoreana*).

Anii 1893-1913 au însemnat o perioadă de progres și de prosperitate în viața orașului, care devine un important centru regional.

Din punct de vedere politic, orașului Oradea îi revine un loc important în desfășurarea evenimentelor de la sfârșitul Primului Război Mondial, circumscrise anilor 1918-1919. La 12 octombrie 1918 s-a redactat în casa avocatului dr. Aurel Lazăr *Declarația de independență a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, act fundamental pentru declanșarea procesului de consacrare, la 1 Decembrie 1918, a Unirii Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

Proclamarea în martie 1919 a Republicii Ungare a Sfaturilor și a „dictaturii proletare” a instituit în oraș o stare de tensiune și teroare, care a fost curmată de sosirea armatei române condusă de generalul Traian Moșoiu în 20 aprilie 1919, în ziua de Paști, și a fost întâmpinată de autoritățile locale maghiare și de reprezentanți ai intelectualității române, tocmai pentru că aceasta era în fapt eliberatoare de sub teroarea comunistă maghiară.

După proclamarea Unirii Transilvaniei cu România, administrația românească s-a introdus în oraș începând cu 20 aprilie 1919, un rol important revenind în acest sens lui Aurel Lazăr, șef al resortului Justiție în Consiliul Dirigent de la Sibiu. Pentru Oradea, acest moment a marcat debutul unei noi perioade în istoria sa, perioada integrării, sub toate aspectele, în structurile Statului Român.

Primii trei primari ai orașului după 20 aprilie 1919 au fost maghiari. În perioada interbelică, primarul, autoritatea administrativă locală cea mai înaltă a fost, în general, numit de guvern, ca președinte al Comisiei Interimare (for de conducere temporar, cu atribuții de Consiliu Local), dar au fost și cazuri în care acesta a fost ales. În perioada regimului autoritar al lui Carol al II-lea (1938-1940), în condițiile desființării partidelor politice, primarii Oradei au fost delegați de autoritatea centrală de la București.

Prin decret regal, Oradea a fost declarată în 1925 municipiu. În 1930, populația sa ajunsese la peste 82.000 de locuitori (principalele grupuri etnice erau: 51% maghiari, 28% români și 17% evrei). Față de perioada antebelică, populația românească a orașului a crescut semnificativ.

Fiecare dintre naționalitățile ce alcătuiau populația Oradei interbelice a continuat să-și folosească nestingherit limba maternă, având posibilitatea să acceadă și în funcții publice, dacă îndeplineau condițiile cerute, în principal cunoașterea limbii române. Dacă înainte de 1918 Primăria orădeană avea doar doi funcționari români în 1928 ponderea acestora din urmă era de 41%. Abia după 1935, personalul Primăriei a ajuns să fie majoritar românesc.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, orașul s-a menținut ca un important centru industrial și comercial, ponderea continuând să fie deținută de capitalul evreiesc și de cel maghiar. Dar, în epocă, se constituie o rețea redutabilă de bănci cu capital românesc, care a contribuit la integrarea economică în noua realitate statală, a României Mari.

În plan spiritual, la fel ca și în cazul altor orașe mari din Transilvania, eforturile statului și ale intelectualității române s-au îndreptat spre transformarea Oradei și într-un puternic centru cultural românesc. Învățămintul, instituțiile culturale, presa, activitatea editorială au fost martorele și mijloacele acestui proces. Este de remarcat că pe lângă faptul că o serie de societăți culturale românești, maghiare și evreiești își continuă activitatea începută încă din secolul al XIX-lea, apar altele ce au drept scop, de pildă, crearea și a unui teatru românesc, crearea unui conservator sau de inițiere a unor noi publicații. Conform statisticilor, în anul 1936 la Oradea sunt înregistrate 120 de asociații culturale, caritative și religioase ale românilor, evreilor, maghiarilor și germanilor, dar și ale bisericilor ortodoxe, greco-catolice, romano-catolice, reformate, baptiste și penticostale. Activitatea edilitară, care stagnase în timpul și imediat după primul război mondial, a fost reluată în perioada de stabilitate economică a deceniului al 3-lea, noile realizări arhitectonice, datorate în principal românilor, fiind concepute în principal în stilurile neoromânesc și neobizantin, în cazul lăcașurilor de cult. Exemplu în acest sens rămâne sistematizarea și amenajarea arhitecturală a Pieței Unirii (ansamblu declarat astăzi monument de arhitectură), realizată după planurile arhitectului Duiliu Marcu.

În urma punerii în aplicare a celui de al doilea Arbitraj de la Viena – Dictatul de la Viena –, din 30 august 1940, Oradea a fost inclusă în teritoriul transilvan cedat Ungariei, în oraș reînstalându-se, ca urmare, timp de patru ani (1940-1944), autoritatea statală și administrația maghiară. Toate aceste evenimente au avut loc pe fundalul celui de-al doilea război mondial, la care a luat parte și Ungaria, începând din aprilie 1941. Ca urmare a deteriorării treptate a situației economice generale, starea materială a populației s-a înrăutățit.

Începând din 1941, legislația antievreiească adoptată pe teritoriul Ungariei a dus la discriminarea, într-o primă fază pe plan economic, a populației evreiești a Oradei. Lumea românească a fost marcată, de asemenea negativ, de noua situație politică. Începând cu luna martie 1944, Ungaria a dat curs aplicării soluției finale propusă de Germania la adresa populației evreiești. În consecință, și populația evreiască a orașului Oradea a fost supusă unor legiuri rasiste înjosoare. În cursul lunii mai 1944 a avut loc operațiunea de deportare a populației evreiești în lagărele de exterminare hitleriste, în care (în special la Auschwitz și Dachau) au pierit circa 90% din evreii din Oradea.

Pe fondul derulării evenimentelor celui de-al doilea război mondial a avut loc eliberarea, la 12 octombrie 1944, a orașului Oradea de către trupele sovietice și române, aflate în ofensivă spre vest.

Începând cu 1945, întreaga Românie a intrat în sfera hegemonică sovietică. Asemeni întregii societăți românești, Oradea a cunoscut, începând cu martie 1945, rigorile regimului de tip comunist. Imediat după instaurarea administrației civile românești, conducerea politică și administrativă a orașului Oradea a fost preluată de elemente comuniste locale de origine maghiară și evreiască. În întregul interval comunist administrația Oradei a fost supusă vremurilor, cei mai mulți încadrați în această structură fiind ei înșiși reprezentanți de marcă ai sistemului. Aceștia au încercat, atât cât a fost posibil, să rezolve multiplele probleme curente ale urbei. Nu de puține ori au fost îngreunați în eforturile lor de directivă politică. Este la fel de adevărat că unii primari au reușit să-și dovedească zelul mai mult decât era nevoie, sperând probabil într-o ascensiune ierarhică pe linie de partid.

În întreaga perioadă comunistă, în instituția primarului s-au îmbinat două prerogative ale puterii, existând o permanentă dualitate din acest punct de vedere, cea politică și cea administrativă. Odată cu trecerea timpului, această dualitate a înclinat tot mai mult în favoarea puterii politice. De asemenea, Consiliul Municipal, care cel puțin teoretic avea un rol major în funcționarea Primăriei, a fost plasat tot mai mult în plan secund în raport cu Comitetul orașenesc, mai apoi Comitetul Municipal al P.C.R., respectiv cu biroul acestuia. Până în decembrie 1989, funcția de primar și cea de prim-secretar al Comitetului orașenesc al P.C.R. se identificau.

În ciuda acestor realități, în această perioadă Oradea s-a dezvoltat mult în anii respectivi. Dacă în 1948 populația orașului era de 83.830 locuitori, în 1977 era de 170.531, în 1992 populația s-a ridicat la 222.741, după ce în 1989 era de 229.823. În același timp, s-a dezvoltat constant infrastructura orașenească extinzându-se mult, prin construirea de noi cartiere de locuit și zone industriale. Perioada a cunoscut o dezvoltare industrială semnificativă, fapt care a avut și efecte negative cauzate tocmai de politica de industrializare forțată, efecte ce s-au resimțit mai ales în anii '70 și care au declanșat o adevărată criză economică ajunsă la apogeu și în viața orașului, în anii '80, asemenea întregii Românie.

Industrializarea forțată a condus în principal la triplarea populației între 1944 și 1989. Acest proces a necesitat și o forță de muncă serioasă, atrasă din mediul rural din jurul Oradei și nu numai, din zonele majoritar românești, ceea ce a condus la creșterea semnificativă a numărului românilor din oraș. De altfel, începând cu anii '70 românii devin majoritari în Oradea. Alături de aceștia există în continuare maghiari, evrei, germani, slovaci, romei etc.

O caracteristică interesantă a perioadei comuniste este aceea că până la mijlocul anilor '70, mai precis în 1974, odată cu instalarea lui Gheorghe Vaida în funcția de primar, toți

edilii-șefi ai Oradei au provenit din rândurile minorităților maghiară și evreiască, care au dominat viața social-economică a orașului până în epoca respectivă.

Evenimentele din 1989 au adus schimbări importante și în viața orașului Oradea. Aici, manifestațiile prilejuite de căderea regimului Ceaușescu nu au fost violente, încheindu-se cu constituirea noilor organe de conducere ale orașului aparținând spectrului democratic. În perioada următoare anului 1989 lucrurile s-au schimbat mult în ceea ce privește evoluția orașului.

CAPITOLUL 3

POPULAȚIA MUNICIPIULUI ORADEA

3.1. Evoluția numărului de locuitori

Urmărind evoluția numărului de locuitori ai municipiului Oradea pe o perioadă de mai bine de 200 de ani se constată că aceasta a crescut continuu până în anul 1992 când a înregistrat și cea mai mare valoare, chiar dacă au mai existat și anumite perioade de ușor regres ca urmare a unor perioade mai dificile - (războaie, boli, emigrații, situații economice mai dificile etc) -.

Evoluția populației municipiului Oradea în perioada 1787-2002

ANII	1787	1830	1850	1857	1869	1880	1890	1900	1910
Nr. locuitori	9790	19091	22538	22443	28698	34231	40750	50177	68960

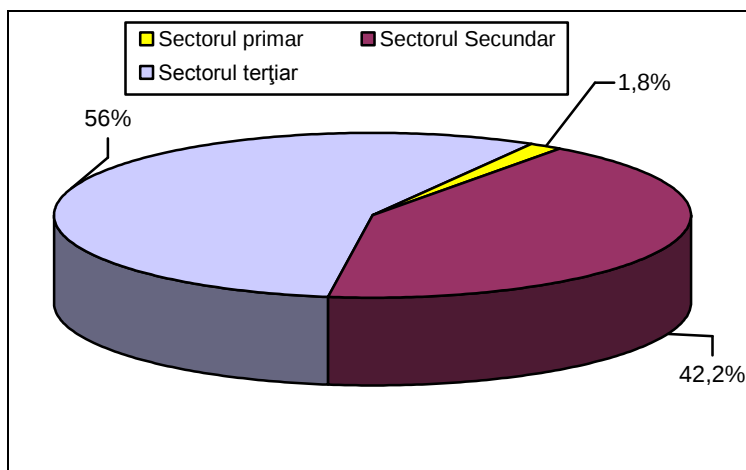
ANII	1920	1930	1948	1956	1966	1977	1992	2002
Nr. locuitori	68081	88830	82282	98950	122534	170531	222741	206614

3.2. Structura populației pe sectoare economice

Evoluția demografică și restructurarea economică și-a lăsat amprenta și asupra *forței de muncă* din municipiul Oradea. Așadar, forța de muncă are un rol determinativ în cadrul fluxului economiei municipiului, aceasta fiind un important consumator de bunuri și servicii, dar în același timp și un factor indispensabil al producției. Din totalul populației municipiului Oradea (206.614 locuitori), înregistrat la ultimul recensământ, respectiv cel din 2002, doar 83.866 locuitori reprezenta populația ocupată în diverse ramuri economice, aceasta însemnând 40,6 % din total.

Structura populației pe sectoare economice în municipiul Oradea (2002)

SECTORUL PRIMAR (AGRICULTURĂ, SILVICULTURĂ, PISCICULTURĂ)	SECTORUL SECUNDAR (INDUSTRIE ȘI CONSTRUCȚII)	SECTORUL TERȚIAR (SERVICII)
1.490 (1,8 %)	35.419 (42,2 %)	46.957 (56,0 %)



Structura populației pe sectoare economice în municipiul Oradea (2002)

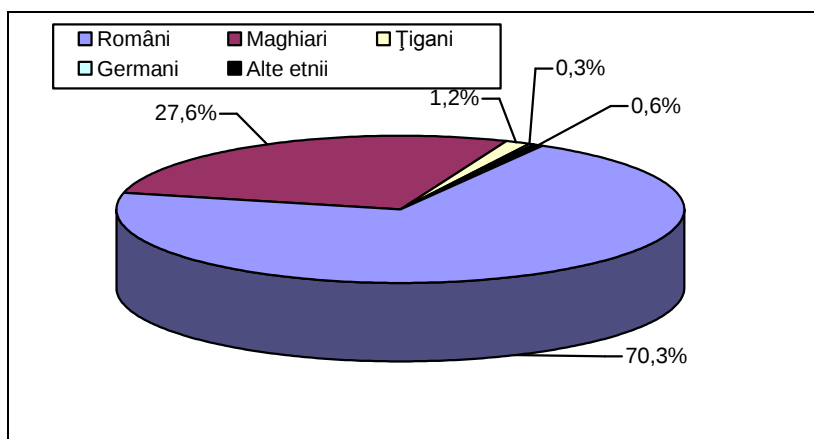
După cum se poate observa, profilul economic al populației municipiului Oradea este dominat de activități legate de sectorul terțiar (servicii), urmat de sectorul secundar, în timp ce activii din sectorul primar dețin doar 1,8 % din totalul populației ocupate.

3.3. Structura etnică a populației

Populația dominantă în municipiul Oradea este de etnie română, înregistrând o pondere de peste 70 %. Alături de români trăiesc și minorități naționale, care contribuie astfel la formarea unei individualități specifice în municipiul Oradea. Între aceste minorități cei mai însemnați ca proporție sunt maghiarii (27,6 %), urmați de țigani (romi), germani, slovaci, evrei și alte etnii.

Structura etnică a populației municipiului Oradea (2002)

Populația totală	206.614	100,00%
români	145.284	70,31%
maghiari	56.985	27,58%
țigani (romi)	2.449	1,18%
germani	563	0,27%
slovaci	474	0,22%
evrei	166	0,08%
italieni	109	0,05%
ucrainieni	93	0,04%
ruși	26	0,01%
bulgari	25	0,01%
sârbi	20	
polonezi	10	
chinezi	10	
cehi	9	
turci	8	
armeni	5	
tătari	2	
alte etnii	271	0,12%
etnie nedeclarată	51	



Structura etnică a populației municipiului Oradea (2002)

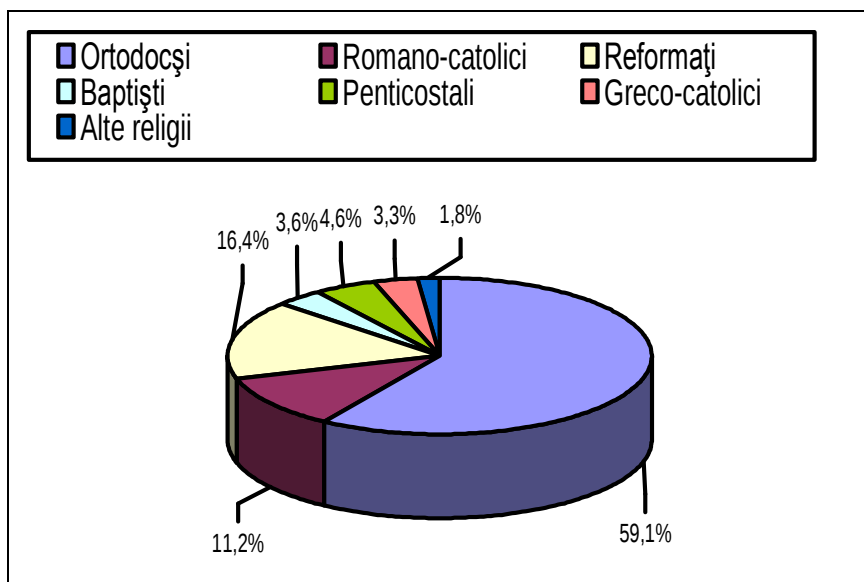
3.4. Structura confesională a populației

Cea mai mare comunitate religioasă o formează ortodocșii cu cca. 60 % din totalul populației (2002), urmați de reformați (16,4 %), romano-catolici (11,2 %), penticostali, baptiști, greco-catolici etc.

Alături de numeroasele edificii religioase ortodoxe, între care se remarcă Biserica cu Lună, în Oradea pot fi remarcate și alte edificii aparținătoare celorlalte confesiuni. Amintim astfel, Bazilica romano-catolică, Biserica „Sfântul Ladislau” și Biserica reformată „Olosig”, Templul-Sinagoga neologă, Biserica baptistă „Emanuel” etc.

Structura confesională a populației municipiului Oradea (2002)

Populația totală	206.614	100%
ortodocși	120.049	59,1%
reformați	33.800	16,4%
romano-catolici	23.206	11,2%
penticostali	9.563	4,6%
baptiști	7.428	3,6%
greco-catolici	6.860	3,3%
advențiști de ziua a șaptea	658	
evangelici lutherani sinodo-presbiterieni	304	
unitarieni	231	
creștini după Evanghelie	183	
israeliți	172	
musulmani	146	
evangelici	112	
evangelici de confesiune augustană	63	
creștini de rit vechi	29	
altă religie	922	
fără religie/religie nedeclarată	652	
atei	236	



Structura confesională a populației municipiului Oradea (2002)

3.5. Structura populației după sex și vârstă

Populația municipiului Oradea cuprinde un număr de **206.614 locuitori**, din care:

a) Structura populației **după sex**:

Masculin 96.081 locuitori

Feminin 108.704 locuitori

b) Structura populației **după vârstă**:

0 - 14 ani 37%

15 – 59 ani 43%

60 ani și peste 20%

CAPITOLUL 4

AUTORITĂȚILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE

Autoritățile administrației publice locale sunt consiliile locale, ca autorități deliberative, și primarii, ca autorități executive.

Constituția României, prin articolul 121, stabilește rolul consiliilor locale precum și cel al primarilor în organizarea și funcționarea statului de drept, fiind definite ca autorități ale administrației publice prin care se realizează autonomia locală în comune și orașe și care își desfășoară activitatea în vederea rezolvării treburilor publice de la nivel local.

Primarul, viceprimarul, secretarul unității administrativ-teritoriale și aparatul de specialitate al primarului constituie o structură funcțională cu activitate permanentă, denumită primăria municipiului, care duce la îndeplinire hotărârile consiliului local și dispozițiile primarului, soluționând problemele curente ale colectivității locale. Primăria municipiului Oradea a luat ființă în anul 1870. Sediul acesteia este situat în Piața Unirii, nr. 1.

Actualul *primar* al Oradiei este *Ilie Bolojan* (PNL), care a câștigat alegerile din 1 iunie 2008, cu 50,3% din voturile exprimate. Alegerea primarului Oradiei din primul tur de scrutin a reprezentat o premieră pentru municipiul Oradea, după revoluția română din 1989. În funcția de *viceprimari* au fost investiți prin votul majoritar al Consiliului Local al Municipiului Oradea

Rozália Biró (UDMR), (2008 – până în prezent), Gheorghe Carp (PNL), (2008-2011) și Florica Cherecheș (PNL), (2012).

Consiliul local reprezintă autoritatea deliberativă a administrației publice locale, compusă din consilieri aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile stabilite de legea pentru alegerea autorităților administrației publice locale, pentru un mandat cu durată de 4 ani. În temeiul dispozițiilor Legii administrației publice locale nr. 215/ 2001 modificată și actualizată, având în vedere numărul de locuitori ai localității, în Consiliul Local al municipiului Oradea au fost aleși 27 consilieri.

Prin exercitarea de către cetățenii municipiului Oradea a dreptului constituțional de a vota în cadrul alegerilor locale organizate în luna iunie 2008, repartizarea mandatelor în cadrul consiliului local al municipiului Oradea către formațiunile politice s-a realizat astfel:

Membrii Consiliului Local: Biró Rozália Ibolya (UDMR), Caciora Ciprian (PD-L), Cherecheș Florica (PNL), Corcheș Dorin Octavian (PD-I), Cupșa Ioan (PNL), Dan Octavian (PNL), Delorean Ion Iulius (UDMR), Felea Ioan (PNL), Fleisz Ioan Tiberiu (UDMR), Hossu Bogdan (PSD), Huszár István Eric (UDMR), Ile Cristian (PD-L), Lepădatu Nicușor (PD-L), Lezeu Petru (PNL), Luca Dorel (PD-L), Manea Mihai (PNL), Mercea Pavel (PSD), Murelan Ovidiu (PSD), Negrean Daniel Dumitru (PNL), Pásztor Sándor (UDMR), Petruț Vasile (PD-L), Popa Claudiu (PD-L), Sárközi Zoltán (UDMR), Szabó József (UDMR), Tau Ioan (PNL), Tifor Dorel Cornel Mihai (PNL), Vulcu Daniel (PNL).

Consiliul local are inițiativa și hotărâște, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care sunt date prin lege în competența altor autorități ale administrației publice locale sau centrale.

Consiliul local exercită următoarele categorii de atribuții:

- a) atribuții privind organizarea și funcționarea aparatului de specialitate al primarului, ale instituțiilor și serviciilor publice de interes local și ale societăților comerciale și regiilor autonome de interes local;
- b) atribuții privind dezvoltarea economico-socială și de mediu a municipiului;
- c) atribuții privind administrarea domeniului public și privat al municipiului;
- d) atribuții privind gestionarea serviciilor furnizate către cetățeni;
- e) atribuții privind cooperarea interinstituțională pe plan intern și extern.

Primarul reprezintă autoritatea executivă, mandatată să soluționeze și să gestioneze treburile publice ale unității administrativ-teritoriale. Durata mandatului său este de 4 ani.

La nivel local, primarul este garantul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, al prevederilor Constituției precum și al punerii în aplicare a legilor, decretelor Președintelui României, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, a hotărârilor consiliului local. Primarul dispune măsurile necesare și acordă sprijin pentru aplicarea ordinelor și instrucțiunilor cu caracter normativ ale miniștrilor, ale celorlați conducători ai autorităților administrației publice centrale, ale prefectului și a hotărârilor consiliului județean, în condițiile legii.

Primarul îndeplinește următoarele categorii principale de atribuții:

- a) *atribuții exercitate în calitate de reprezentant al statului*, în condițiile legii;
- b) *atribuții referitoare la relația cu consiliul local*;
- c) *atribuții referitoare la bugetul local*;
- d) *atribuții privind serviciile publice asigurate cetățenilor*;
- e) *alte atribuții stabilite prin lege*.

Astfel, primarul îndeplinește funcția de ofițer de stare civilă și de autoritate tutelară, asigură funcționarea serviciilor publice locale de profil, exercită atribuții privind organizarea și desfășurarea alegerilor, referendumului și a recensământului.

Primarul reprezintă unitatea administrativ-teritorială în relațiile cu alte autorități publice, cu persoanele fizice sau juridice române ori străine, precum și în justiție.

CAPITOLUL 5

ÎNSEMNELE MUNICIPIULUI ORADEA

Localitatea Oradea este municipiu, reședința a județului având **rangul I**, potrivit prevederilor Legii nr. 351/2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a IV-a Rețeaua de localități.

Stema și steagul municipiului

Stemele orășenești sunt printre însemnele heraldice românești cu cea mai mare vechime. Ele au apărut în primul rând datorită necesității autentificării unor acte emise de sfatul orășenesc. Primul sigiliu cunoscut al orașului Oradea datează din anul 1470 și era format dintr-un cap încoronat.

Stema actuală a Oradei conține un scut, deasupra căruia se află coroana argintie în forma de cetate cu 7 turnuri (reprezentând Transilvania - *țara celor șapte cetăți*). Scutul este despărțit în două porțiuni: porțiunea superioară ocupă două treimi, este de culoare albastră și prezintă două figuri heraldice: Sfântul Arhanghel Mihail în stânga și un leu încoronat în dreapta, ce susțin o cruce creștină albă; porțiunea inferioară ocupă o treime din scut, este de culoare roșie și conține o figură heraldică reprezentând Cetatea Oradei, cu o carte deschisă în mijloc. Stema a fost aprobată de către Comisia Națională de Heraldică, Genealogie și Sigilografie, din cadrul Academiei Române.

Steagul Oradei, adoptat de Primărie, este realizat din mătase, partea superioară ocupa trei sferturi și este de culoare roșie, iar partea inferioară este de culoare albastră. În mijlocul lui se află, pe ambele fețe, stema municipiului.

Stemele istorice și steagul Oradei:



Stema din perioada
Austro-Ungariei

Stema din perioada
interbelică

Stema din perioada
comunistă

Stema din perioada
post-decembristă

Drapelul oficial al
orașului Oradea

CAPITOLUL 6

CĂI DE COMUNICAȚIE

CĂI RUTIERE

Drumurile naționale și europene care trec prin Oradea sunt: DN1, DN76, DN79, E60, E79, și E671

CĂI FERROVIARE

Oradea reprezintă cel mai important nod feroviar din nord-vestul țării. Este tranzitat de Magistrala principală 300 București-Oradea.

Încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, Oradea a avut alte două gări în afară de cea centrală, anume Gara Velența, care a servit mai mult ca triaj pentru traficul de marfă, și Gara loșia. Oradea a avut un sistem feroviar marfar urban de peste 41 km, care din considerente politico-sociale au fost desființate.

Astăzi municipiul dispune de 4 gări:

- Oradea - Gara Centrală (trafic intern și Internațional de călători)
- Oradea Est - Velența (stație de triaj și transport călători-navetiști)
- Oradea Vest - loșia (stație de triaj și transport călători-navetiști)
- Episcopia Bihor (punct de trecere a frontierei și transport călători-navetiști)

CĂI AERIENE

Oradea dispune de un Aeroport, ce deservește companii aeriene, fiind principala poartă de intrare în țară din zona nord-vestică. De pe Aeroportul din Oradea se efectuează zboruri interne.

CAPITOLUL 7

TRANSPORTURI

Oradea, chiar prin definirea sa geografică, este un nod foarte important de transporturi. Situat la granița de vest, ca o poartă de tranzit spre est, aici se întâlnesc majoritatea traseelor importante atât rutiere cât și feroviare. Încă de la finele secolului XIX, din vremea monarhiei austro-ungare, s-au dat în folosință căile ferate de legătură atât în relația nord-sud (magistrala 400: Satu Mare - Oradea - Arad – Timișoara), cât și vest-est (magistrala 300: Budapesta - Oradea - Cluj - Brașov - București). Calea feroviară este aproape paralelă cu traseele rutiere primare, magistralele feroviare fiind de-alungul drumului european E60 (Budapesta - Oradea - Cluj) și naționale DN76 (Arad - Oradea - Satu Mare). Căile rutiere județene sunt concentrate spre reședința de județ în sistem razant, dar avem legături între toate localitățile din zonă. Municipiul Oradea este centru teritorial atât pentru transportul de persoane, cât și pentru transportul de marfă. Triajul din Oradea are rolul de a dirija la destinație peste 40.000 de containere ce sunt transportate pe garniturile de tren

marfar, ce se prelucrează la una din cele patru gări din Oradea (Gara Centrală, Episcopia-Bihor, Velența și Ioșia). Oradea este inclusă în sistemul de transport marfă cu camioane pe cale ferată RO-LA prin relația directă Episcopia-Bihor – Wells (Austria), respectiv Oradea-Est – Arad – Genua (Italia). Traficul de persoane se concentrează în Gara CFR Centrală, anual numărul de călători cifrându-se mult peste 1.100.000 de persoane.

Transporturile marfare rutiere sunt caracterizate prin prezența centrelor logistice a mai multor transportatori internaționali (Galassini, H'Essers,...) cu centre teritoriale din România. Deși aderarea la UE a scăzut activitatea comisionarilor vamali, Oradea și-a păstrat calitatea de centru vamal teritorial pe zona frontierei de vest din Satu Mare până în Arad. Autostrada Transilvania pe relația Borș-Cluj-Brașov se construiește foarte lent, sectorul bihorean la momentul editării prezentului Statut (februarie 2012) nici pe departe nu este funcțional, conexiunea la autostradă a municipiului fiind doar un mult visat proiect de viitor. Lipsa unei infrastructuri rutiere adecvate se resimte și în ritmul investițiilor industriale, firmele mari s-au concentrat spre zona imediată din vecinătatea graniței, parcul industrial „Euro-Business Park” se dezvoltă pe zi ce trece, devenind un pol de creștere important pentru municipiul Oradea, implicit o direcție de extindere a transportului marfar și de persoane spre zonă implică dotarea cu utilități și infrastructură adecvată, drumuri colectoare și de acces asigurate.

Municipiul Oradea are o infrastructură rutieră predefinită prin moștenirea istorică. Era socialistă și-a lăsat amprenta arhitecturală, clădirile istorice însă s-au păstrat în marea lor majoritate. Străzile orașului nu au fost proiectate pentru un trafic intens de un nivel excedentar actual. Sunt artere principale cu lățimea suficientă de preluare a unui număr de vehicule pe două sau trei benzi pe direcție, altele însă sunt limitate la o bandă carosabilă. Specificul traficului din municipiul Oradea este traseul comun tramvai-autovehicule în mai tot inelul central de tramvaie. Gâtuirile, ambuteiajele sunt localizate pe aceste zone: bulevardul Republicii și Magheru, respectiv Decebal. Zonele critice centrale sunt str. Independenței și Primăriei, mai ales din cauza lipsei spațiului suficient de parcare. Structura fluxului din municipiu se poate defini prin cinci direcții principale de acces - (Cluj, Deva, Arad, Borș și Satu Mare) -, având artere arundate pe fiecare relație cu conexiune la inelul central, (Decebal-Sucevei-Cantemir-Magheru-Republicii-Olimpiadei). Intersecțiile în cauză sunt cele mai dificile locații din punct de vedere al traficului.



Figura 6.2. – Harta direcțiilor de acces în Oradea

Legăturile de tranzit pe direcțiile de acces sunt asigurate în parte de drumul de centura (est-sud-vest), dar se constată lipsa acută a continuării acesteia spre relația est-nord. Relația vest-nord este asigurată în provizorat prin Sântion-Episcopia-Bihor. Râul Crișul Repede, ce străbate municipiul Oradea are un debit de apă modest, nu este navigabil. S-a elaborat un studiu de prefizabilitate pentru asigurarea navigabilității turistice a râului, printr-un proiect transfrontalier de asigurare a legăturii între Crișul Repede și Tisa. Podurile peste Crișul Repede din Oradea sunt puține la număr (2 poduri feroviare-Velența și Ioșia, 4 poduri rutiere-Dacia, Centru, Decebal, Sovata și Ioșia, și 2 pietonale). Transferul între cele două maluri este dificil în orele de vârf, dar mai ales în cazul evenimentelor rutiere cu blocaj de trafic. În viitor

se impune construcția a încă cel puțin două poduri, unul în zona Velența și unul pentru tranzit spre drumul de centură din sud în afara municipiului. Există studii de extindere a rutelor ocolitoare în zonă metropolitană, lucrările de execuție fiind condiționate de finanțările guvernamentale. Centura de sud atinge tangențial zona aeroportului internațional din Oradea, care deși este într-un proces continuu de modernizare, în grafic are doar cursele regulate de București ale TAROM, cât și câteva curse speciale private, dintre care multe internaționale, majoritatea cu aeronave de mici dimensiuni. Dotările tehnice de navigare ultramoderne asigură o siguranță maximă de transport și sunt compatibile pentru curse regulate internaționale. Lipsa unei piste de aterizare adecvate (2100 m lungime și 45 m lățime cu beton/asfalt de calitate, față de cel deteriorat actual de 1800m / 35m) nu permite folosirea aeroportului de aeronavele de cursă medie, blochează înființarea de legături directe sau prin escală cu marile orașe ale Europei.

Mobilitatea populației și obiceiurile de transport sunt într-un permanent proces de tranziție. La mijlocul anilor '90 explozia de autovehicule a facilitat schimbarea obiceiurilor, s-au utilizat în ritm intens pentru deplasări autoturismele proprii. Aglomerația din municipiu a ajuns la o cotă alarmantă în primii ani ai secolului XXI. Ambuteiajele, blocajele au devenit fenomene zilnice, străzile neîncăpătoare fac circulația tot mai grea. În anii 2010-2011 s-a reușit o corelare a politicilor locale de transport, de parcare și transport regulat județean, astfel încât utilizarea cu predilecție a transportului public urban poate fi o alternativă viabilă la desconggestionarea zonei centrale a municipiului. Lipsa parcarilor suficiente în zonele centrale a impus o politică severă de taxare și aplicare a unui regulament aferent. Pe zonele periferice cu conexiune la transport public se impune pe viitor realizarea de parcuri în sistem P+R. Mobilitatea populației a suferit modificări esențiale: dacă în socialism zona industrială atrăgea la muncă locuitorii din cartierele Nufărul, Velența, Ioșia și Rogerius, azi nu mai sunt concentrate fluxuri însemnate de călători pe aceste direcții, au apărut noi cartiere rezidențiale și zone comerciale (hypermarketuri) sau divertisment, ca zone majore de atracție pentru transportul public urban. Conectarea transportului județean cu cel urban, un tratament uman și egal pentru navetiști s-a realizat prin aplicarea politicii de integrare a celor două tipuri de transport prin crearea de puncte intermodale de transbordare (capăt Nufărul, Decebal ANL, Gara Centrală CFR, Dacia Zig-Zag, str. Clujului). Transportul public are o vastă istorie în Oradea, încă din 25 aprilie 1906 s-a înființat prima linie de tramvai din Oradea exploatat de Nagyváradí Városi Vasút (NVV), având deja la acel timp 14 vagoane fabricate la Győr/Ungaria. După tratatul de la Trianon, în 1922 societatea NVV se transformă în Căile Ferate Oradea Mare (CFOM), după 1944 devine Întreprinderea Comunală Oradea (ICO). Anii de glorie ai tramvaiului au fost prin anii 1957, când pe lângă cei 40 km de cale de tramvai pentru transportul public din Oradea ce deserveau 11 linii, orașul dispunea de cca. 41 km cale de transport marfar, ce făcea legătura est-vest prin oraș, deservind toate întreprinderile din parcurs.

Sistemul de transport cu tracțiune electrică are în componență 5 linii numerotate 1N, 1R, 2, 3N, 3R în lungime totală de peste 100 km (cele 5 linii au lungimea traseelor de 71,9 km). Încă din anul 2010 s-au modernizat și automatizat macazele, liniile fiind modernizate peste 80% din rețea. Transportul cu tramvaie fiind situat pe direcțiile principale de mobilitate are ponderea de cca 75% din transportul public urban din Oradea, cu autobuzele realizându-se pe cele 17 linii existente (decembrie 2011) mai ales transport în zonele periferice cu flux de călători mai redus.

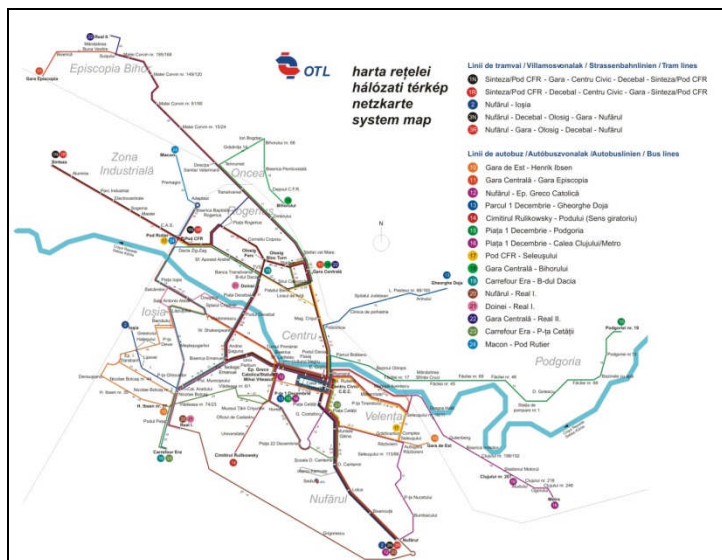


Figura 6.6. - Harta traseelor de tramvai și autobuze în 2011

Parcul actual de vehicule al OTL se compune din următoarele:

TRAMVAIE		AUTOBUZE	
TATRA KT4D	= 23 bucăți	LIAZ	= 11 bucăți
TATRA T4D+B4D	= 20 garnituri	MERCEDES	= 20 bucăți
SIEMENS ULF151	= 10 bucăți	VOLVO	= 12 bucăți
		SOLARIS	= 10 bucăți

Traseele de autobuz însumează total aproape 200 km . Liniile de tramvai sunt deservite de 76 de stații, iar cele de autobuz dispun de 210 stații. Dotările stațiilor de tramvai cu refugii este în număr de 53, iar 79 de stații de autobuz sunt prevăzute cu alveole. În 40 de stații sunt afișaje electronice de informare a publicului. Din anul 2009 funcționează un sistem de monitorizare a traficului bazat pe tehnologie GPS, iar în 2012 se implementează sistemul de bilete electronice prin card contactless (Myfare). ORADEA TRANSPORT LOCAL SA este proprietate integrală al Primăriei Oradea, are contract direct de execuție a sarcinii de transport public local.

Total călători transportați pe anul 2011	58.338.717
Total călători estimați zilnic (zi lucrătoare)	200.000 (159.832 media zilnică)
Total km efectuați autobuze pe anul 2011	3.047.700
Total km efectuați tramvaie pe anul 2011	2.343.607

Obiectivul principal privind transportul public este asigurarea accesibilității tuturor cetățenilor municipiului la mijloacele de transport în comun prin înființarea de noi trasee și sute de transport precum și îmbunătățirea și mărirea gradului de confort pentru locuitorii municipiului Oradea.

Se impune ca prioritate accentul sporit pe problemele de trafic (monitorizare, management, fluidizare) pe elaborarea de studii de trafic, studii de fezabilitate privind metodele eficace de fluidizare a traficului pe arterele principale. Se impune elaborarea cât mai urgentă a strategiei de transport a municipiului Oradea cu toate implicațiile acesteia (politice, economice, sociale) elaborarea unui masterplan de transport.

Serviciile de transport public local in regim de taxi

În municipiul Oradea sunt emise un număr de 887 autorizații taxi pentru transport persoane și 2 autorizații taxi pentru transport bunuri sau mărfuri.

SERVICII DE UTILITĂȚI PUBLICE

Serviciile utilităților publice sunt definite ca fiind totalitatea acțiunilor și activităților reglementate prin care se asigură satisfacerea nevoilor de utilitate și interes public general ale colectivităților locale cu privire la:

- a) alimentarea cu apă;
- b) canalizarea și epurarea apelor uzate;
- c) colectarea, canalizarea și evacuarea apelor pluviale;
- d) producția, transportul, distribuția și furnizarea de energie termică în sistem centralizat;
- e) salubritatea localităților;
- f) iluminatul public;
- g) administrarea domeniului public și privat al unităților administrativ-teritoriale, precum și altele asemenea;
- h) transportul public local.

Istoria “ Uzinei de apă” a orașului.

Prima conductă de apă din Oradea a fost executată de MÁV (Căile Ferate Maghiare) în anul 1874. Punând în funcțiune stația de pompare din imediata vecinătate a strandului de azi, și transportul apei prin conducte de fontă până la depoul de locomotive. În anul 1884 prin decizia consilierilor orașului a luat ființă comisia de “ execuție a conductelor de apă “ În anul 1893 s-a început investiția. În anul 1894 Oradea avea o rețea de conducte din fontă, cu o lungime de 52 km.

În anul 1913 se inaugurează prima rețea de canalizare care este legată de o stație de epurare modernă. Paralel cu conductele de canalizare se pune în folosință și rețeaua de apă pluvială

Acest sistem dublu este unul dintre cele mai moderne din Europa anilor 1910.

- **1894** - se pune în funcțiune prima sursă de alimentare centralizată cu apă potabilă, amplasată pe locul actualei Stații de pompare nr. 3, un rezervor de stocare a apei cu un volum de 2.000 mc. și rețelele de distribuție aferente

Capacități de exploatare la finele anului 2010

Compania de Apă Oradea, cu o experiență de peste 110 ani în domeniul alimentării cu apă, exploatează în prezent următoarele capacități:

Stații de captare - tratare – pompare apă potabilă : 7 stații, din care în Oradea – 5 stații cu o capacitate totală de 2.100 l/s captare-tratare-pompare apă potabilă;

Rețele de transport și distribuție apă 882 km, din care

705 Km - în mediul urban (642 Km – Oradea)

177 Km - în mediul rural

Stații de repompare apă potabilă: 97 , din care în Oradea 80 de stații de hidrofor pentru apă potabilă;

Rețele canal menajer 502 km, din care:

473 Km în mediul urban (439 Km – Oradea)

29 Km în mediul rural

Rețele canal pluvial 339 km – Oradea

Stații de pompare în sistemul de canalizare al mun. Oradea: 10 stații de pompare ape uzate și 5 stații de pompare ape pluviale

Stații de epurare - 3, din care stația de epurare din Oradea cu o capacitate de epurare mecano-biologică a apelor uzate de 2.200 l/s.

Populație deservită

În întreaga arie de operare:	Alimentare cu apă:	217.038 locuitori
	Canalizare:	196.055 locuitori
În mun. Oradea:	Alimentare cu apă:	193.116 locuitori
	Canalizare:	185.675 locuitori

Gradul de acoperire a serviciului la nivel de arie de operare este:

Alimentare cu apă: **91,5%**

Canalizare: **83%**

Consumul mediu al populației: 123 litri/om/zi

ILUMINATUL PUBLIC

În municipiul Oradea, **serviciul de iluminat public și modernizarea acestuia** a fost concesionat, în baza unui contract, între Primăria municipiului Oradea și **SC Luxten Lighting Co SA** în anul 2001.

În 2011, lungimea rețelei de iluminat a ajuns la 330 km, cu perspective de extindere la 450 km, în 2012.

Puterea instalată în 2011 este de 2900 Kw, cu perspective de 3000 Kw în 2012.

Numărul stâlpilor de iluminat este de 13900 bucăți în 2011, urmărindu-se creșterea numărului acestora la 2650 bucăți în 2012.

Numărul corpurilor de iluminat este de 15800 buc în 2011, cu perspectivă de 20800 bucăți în 2012.

Consumul energetic anual al iluminatului public este de cca. 10 mil Kw, cu perspectivă de creștere până în 2012 cu cca.15%.

Pe lângă iluminatul stradal, în municipiul Oradea se mai asigură și iluminatul arhitectural pentru punerea în valoare a monumentelor istorice: Primăria, Teatrul de Stat, Palatul Baroc, Biserica cu Lună și alte biserici importante.

SALUBRITATE

Salubritatea Municipiului Oradea este asigurată de către SC RER Ecologic Service SRL, iar dezinsecția, dezinsecția și deratizarea de către SC Deraton SA.

Serviciul public de salubritate a municipiului Oradea cuprinde:

-salubritatea menajera

-salubritatea stradala

-deratizarea, dezinsecția, dezinsecția și tratamente fito-sanitare

Salubritatea menajeră

SC RER Ecologic Service SA a încheiat contracte de salubritate pentru ridicarea deșeurilor menajere, astfel:

- 3051 cu agenții economici;

- 790 cu asociațiile de proprietari, care deservește un număr de 119.121 persoane fizice;

- 32.264 cu persoanele fizice care domiciliază la case.

Natura deșeurilor ce sunt colectate:

- deșeuri menajere provenite din sectorul casnic;
- deșeuri asimilabile celor menajere, provenite de la agenți economici.

Compoziția medie a deșeurilor municipale este următoarea:

- | | |
|------------------------|----------|
| a) hârtie, carton: | 9 –11 % |
| b) sticlă | 1 - 3% |
| c) metale | 3 - 6% |
| d) plastice | 8 – 17% |
| e) textile | 6% |
| f) materiale organice: | 32 – 50% |
| g) altele: | 13 – 36% |

Salubritate stradală

În prezent se salubritizează în municipiul Oradea un număr de 502 străzi, din care:

- 108 străzi se salubritizează mecanizat
- 19 străzi se spală mecanic pe perioada de vară
- 17 străzi se spală alternativ 2 zile/săptămână
- parcurile
- 58 străzi se stropesc pe perioada de vară, când temperatura depășește 30 grade Celsius.

Cantitatea de deșeuri stradale transportate la depozitul ecologic de către operator în 2010 este de 13.676.21 tone.

Deratizarea, dezinsecția, dezinsecția și tratamentele fito-sanitare

Realizarea lucrărilor de deratizare, dezinsecție și combaterea larvei miniere la arborii de castan de pe raza municipiului Oradea:

- deratizare în parcuri, spații verzi întreținute, cimitire, maluri de ape – în suprafață de 130,03 ha;
- dezinsecție în parcuri, scuaruri, cimitire, maluri de ape – în suprafață de 60,94 ha;
- dezinsecție în aliniamente stradale în suprafața de 73,98 ha;
- larvicidare pe luciu de ape: Crișul Repede, pârâul Paris, Peța, Adona, Sălbatec) - în suprafață de 8,7 ha;

Spații verzi din municipiul Oradea

Suprafața totală a spațiului verde din municipiul Oradea este de 663 ha, defalcată astfel:

- suprafața spațiului verde amenajat: 510 ha
- suprafața terenurilor degradate ce pot fi amenajate ca spații verzi: 66 ha
- cimitire: 87 ha

PRODUCTIE, TRANSPORT, DISTRIBUȚIE ȘI FURNIZARE DE ENERGIE TERMICĂ ÎN SISTEM CENTRALIZAT

Sistemul centralizat al municipiului Oradea cuprinde în momentul de față :

- o sursă de cogenerare cu două instalații mari de ardere (IMA) cu

funcționare pe gaze naturale (IMA1) și lignit (IMA2);

- rețele de transport în lungime de 77 km traseu;
- **146** Puncte termice;
- rețele de distribuție în lungime de 426 km conducte;
- sistemul alimentează cu energie termică, prin racord direct din rețeaua de transport, 473 minipuncte termice pentru consumatori individuali din apartamente bloc la nivel scară, case individuale, instituții și agenți economici.

Sistemul centralizat de alimentare cu energie termică din municipiul Oradea are o pondere importantă, alimentând cu energie termică peste **141.000** de locuitori din municipiu, respectiv cca **70%** din populația acestui oraș. Principalul achizitor de energie termică în Oradea este populația cu (peste 75% din total energie vândută).

Structura consumatorilor racordați la sistemul de termoficare la nivelul anului 2008 au fost :

- apartamente în blocuri de locuințe - 57132
- case particulare - 3603
- instituții publice - 319
- agenți economici - 2371

DISTRIGAZ

Municipiul Oradea este acționar la SC Dstrigaz Vest SA, societatea care deține licența ANRE de distribuție gaze naturale pe raza teritorială a acestuia. Înființată în 2001, structura inițială a acționariatului era următoarea:

Nr crt.	Acționar	Nr.acțiuni deținute	Valoare	Procent
1	Dstrigaz Nord SA	8870	798.300	88,70%
2	Consiliul Local Oradea	1000	90.000	10,00%
3	Consiliul Local Sanmartin	100	9.000	1,00%
4	Consiliul Local Oșorhei	10	900	0,10%
5	Consiliul Local Cetariu	10	900	0,10%
6	Consiliul Local Nojorid	10	900	0,10%
TOTAL		10.000	900.000	100%

CAPITOLUL 8

ZONE DE PROMENADĂ

Proiectul “ Elaborarea cadastrului verde al municipiului Oradea “ a fost realizat in baza Contractului de servicii nr. 1061 din 17. 02.2009 de către S.C. Geodis Romania SRL

Obiectul acestei lucrări îl constituie finalizarea activității de inventariere a spațiilor verzi existente în municipiul Oradea (parcuri, cartiere și bulevarde) identificând în acestea toate exemplarele de arbori și arbuști, distribuția lor spațială precum și elementele taxonomice și funcționale ale acestora.

Pentru realizarea documentatiei s-au parcurs următoarele etape:

- activități pregătitoare

- organizarea activităților de teren
- inventarierea spațiului verde
- procesarea datelor

S-a măsurat prin metode si mijloace clasice si fotogrammetrice, întreaga suprafață a spațiului verde aparținând municipiului Oradea.

Zonele studiate sunt in numar de 75 care integreaza intregul intravilan al municipiului Oradea.

Pentru zonele studiate s-au inventariat arborii pentru care s-au cules urmatoarele informatii: număr de identificare, subparcela, denumirea populară, denumirea științifică, natura speciei, proveniența, vârsta, forma trunchiului, diametrul trunchiului, circumferința trunchiului, înălțimea arborelui, înălțimea trunchiului, poziția în teren, forma coroanei, aspecte de vitalitate (pierderea frunzelor, uscarea coroanei, prezența dăunătorilor), aspecte de sănătate (vătămări de natură mecanică, poziționarea greșită a centrului de greutate, prezența crăcilor lacome).

Toate informațiile culese la inventariere de către echipele din teren au fost prelucrate și procesate pe o platforma GIS rezultand shape-uri pentru toate spatiile verzi cu posibilitatea de interogare a atributelor fiecăruia din aceste spatii.

In urma prelucrării datelor au rezultat următoarele informatii:

Suprafața totală a spațiului verde a municipiului Oradea este 663 ha .

Defalcarea suprafeței pe categorii este următoarea:

- suprafața spațiului verde amenajat : 510 ha
- suprafața terenurilor degradate ce pot fi amenajate ca spații verzi : 66 ha
- cimitire 87 ha

Numărul total de arbori inventariați: 124.914 exemplare

Specii arborescente principale ocrotite sunt:

- Sequoia giganteia – 3 exemplare
- Taxus bacata – 139 exemplare

Cu privire la siguranța vegetației inventariate 48% reprezinta arbori cu defecte mici, 42% - arbori siguri, 8% - arbori cu defecte raspandite, 1% arbori foarte afectati cu posibilitate de stabilizare, 1% - arbori care urgent trebuiesc extrași.

Referitor la lucrarile propuse, pentru 29% se impun taieri de igiena a coroanei, pentru 15 % - tăieri de siguranta, pentru 5 % - tăieri de formare a coroanei, pentru 2 % - tăierea arborelui, pentru 1% - tratament, pentru 48% - nu se propun lucrări.

CAPITOLUL 9

PATRIMONIUL MUNICIPIULUI ORADEA

Patrimoniul unității administrativ-teritoriale este alcătuit din bunurile mobile și imobile aflate în proprietatea publică și în proprietatea privată ale acesteia, precum și drepturile și obligațiile cu caracter patrimonial.

Domeniul public al Municipiului Oradea cuprinde:

- străzi, poduri, podețe, pasaje, piețe publice, târguri și oboare publice, stadion și zone de agrement;
- sisteme de alimentare cu energie termică, de alimentare cu apă și de canalizare;
- sistemul de transport public local;
- cimitirele orașenești, statuile și monumentele (dacă nu sunt declarate de interes național);
- locuințele sociale;
- terenuri și clădiri în care își desfășoara activitatea instituțiile publice de interes local;

- adăposturi de protecție civilă;

Domeniul privat al Municipiului Oradea este alcătuit din bunuri aflate în proprietatea municipiului și care nu fac parte din domeniul public.

A. DOMENIUL PUBLIC AL MUNICIPIULUI ORADEA

Domeniul public al municipiului Oradea este alcătuit din bunurile prevăzute la art. 135 alin. (4) din Constituție, din cele stabilite în anexa Legii nr. 213/1998 *privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia* și din orice alte bunuri care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public și sunt dobândite prin modurile prevăzute de lege :

- a) pe cale naturală;
- b) prin achiziții publice efectuate în condițiile legii;
- c) prin expropriere pentru cauza de utilitate publică;
- d) prin acte de donație sau legate acceptate de consiliul local, dacă bunul în cauză intră în domeniul public;
- e) prin trecerea unor bunuri din domeniul privat al unității administrativ-teritoriale în domeniul public al acesteia, pentru cauza de utilitate publică;
- f) prin alte moduri prevăzute de lege.

Domeniul public al municipiului Oradea cuprinde mijloace fixe împărțite pe următoarele locuri de folosință :

Mijloace fixe din patrimoniul municipiului date în concesiune/administrare

Administrația Imobiliară Oradea – domeniu public dat în administrare, constând în terenuri, clădiri și alte mijloace fixe ale unităților de învățământ, ale unităților sanitare, ale bazelor sportive, clădiri monumente istorice, locuințe sociale, parcuri.

RA OTL – domeniu public concesionat pentru prestarea serviciului de transport public local și cuprinde linii de tramvai, stații de așteptare tramvai și autobuz, clădiri, echipamente tehnologice.

Administrația Domeniului Public S.A. – domeniu public concesionat constând în piețe, ștranduri, Grădina zoologică, cimitir, pepinieră.

SC Electrocentrale Oradea SA – domeniu public concesionat pentru prestarea serviciului public de alimentare cu energie termică în sistem centralizat: activitățile de producție, transport, distribuție și furnizare energie termică, și cuprinde centrale termice, puncte termice, rețele de transport, rețele de distribuție, construcții și instalații auxiliare, sisteme de măsură control și automatizare.

SC Transgex SA – domeniu public adus aport în asocierea cu SC Transgex SA pentru producerea, transportul și distribuția energiei geotermice și a apei calde menajere pentru populație și agenți economici și constă în puncte termice, rețele secundare aferente punctelor termice, instalații de măsură și control.

SC Luxten Lighting Co. SA – domeniu public concesionat pentru prestarea serviciului de iluminat public care cuprinde iluminatul stradal-rutier, iluminatul stradal-pietonal, iluminatul arhitectural, iluminatul ornamental și iluminatul ornamental-festiv al municipiului.

SC Compania de Apă Oradea SA – domeniu public concesionat pentru prestarea serviciului public de alimentare cu apă, canalizare și de epurare a apelor uzate, și cuprinde clădiri stație pompare, branșamente apă, stații hidrofor, aparate și instalații de lucru.

Casa de Cultură – domeniu public constând în clădiri Casa de Cultură Oradea și Podgoria, Complexul Cultural Băile Felix, date în administrare.

SC Eurobusiness SRL – domeniu public constând în teren dat în administrare acesteia având destinația de parc industrial.

Mijloace fixe din patrimoniul municipiului administrate de către acesta

Gospodăria Comunală – bunuri din domeniul public: parcuri, aparate de joacă, străzi, poduri, fântâni, scuar, statui, monumente, semne de circulație, sisteme de semaforizare,

Phare – bunuri din domeniul public obținute din fonduri nerambursabile Phare primite de la Uniunea Europeană

Primăria Municipiului Oradea – bunuri din domeniul public: clădirea primăriei, fosta cantină socială, etc.

Apărare Civilă – bunuri din domeniul public necesare pentru protecția valorilor umane și materiale: adăposturi ALA, sirene electrice.

B. DOMENIUL PRIVAT AL MUNICIPIULUI ORADEA

Domeniul privat al municipiului Oradea este alcătuit din bunuri aflate în proprietatea municipiului și care nu fac parte din domeniul public conform *Legii nr.213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia*.

Domeniul privat al municipiului Oradea cuprinde mijloace fixe împărțite pe următoarele locuri de folosință :

Mijloace fixe din patrimoniul municipiului date în concesiune/administrare

Administrația Imobiliară Oradea – bunuri din domeniul privat dat în administrare: spații comerciale, locuințe fond de stat și municipal, mobilier, utilaje de lucru, aparate de măsurare.

SMURD și Poliția Oradea – domeniu privat dat în folosință gratuită constând în mijloace de transport.

SC Drumuri Orășenești SA – domeniu privat adus aport în asocierea cu SC Drumuri Orășenești SA constând în utilaje, folosite pentru realizarea de lucrări în domeniul construcțiilor, întreținerii și reparațiilor de drumuri precum și prestări de servicii în domeniul marcajelor rutiere, semafoare și indicatoare rutiere.

SC Eurobusiness SRL – bunuri din domeniul privat date în administrare acesteia necesare pentru îndeplinirea obiectului de activitate: parc industrial.

Mijloace fixe din patrimoniul municipiului administrat de către acesta

Gospodăria Comunală – bunuri din domeniul privat: aparate de joacă, proiecte, documentații tehnice.

Phare – bunuri din domeniul privat obținute din fonduri nerambursabile Phare primite de la Uniunea Europeană.

Primăria Municipiului Oradea – bunuri din domeniul privat: clădiri, calculatoare, licențe, programe calculator, mobilier, aparatură birotică.

Apărare Civilă – bunuri din domeniul privat necesare pentru protecția valorilor umane și materiale: sirene electrice, detectoare de gaze, aparate de respirație.

Asociații de proprietari – bunuri din domeniul privat constând în calculatoare date în folosință gratuită asociațiilor de proprietari.

Preluat cantină socială – bunuri din domeniul privat preluate cu ocazia desființării cantinei sociale: mobilier, calculatoare, aparate și instalații pentru gătit.

Administrarea domeniului public și privat

În municipiul Oradea administrarea bunurilor aparținând domeniului public și privat este asigurată de către Administrația Imobiliara Oradea și de către Administrația Domeniului Public S.A. Oradea.

Administrația Imobiliara Oradea

Este o instituție publică înființată și organizată prin Hotărâri ale autorităților deliberative, denumită în continuare instituție publică de interes local.

Instituția publică de interes local „Administrația Imobiliara Oradea” este persoana juridică Română de drept public. Se organizează și funcționează în subordinea Consiliului Local al Municipiului Oradea la nivel de instituție de interes public local, cu personalitate juridică.

Scopul institutiei publice de interes local “Administrația Imobiliara Oradea” îl constituie administrarea, gestionarea, închirierea, întreținerea și vânzarea fondului imobiliar aflat în administrarea Consiliului Local al municipiului Oradea; achiziționarea și / sau construirea de locuințe și spații comerciale; construirea de clădiri destinate desfășurării activității de învățământ preșcolar și preuniversitar; reabilitarea fondului imobiliar existent; prestări de servicii imobiliare.

Patrimoniul imobiliar gestionat de Administrația Imobiliara Oradea este format din:

- bunuri imobile (construcții și terenuri) care potrivit legii fac parte din domeniul public al municipiului Oradea sau al Statului Român și sunt în administrarea institutiei;
- bunuri imobile (construcții și terenuri) care potrivit legii fac parte din domeniul privat al municipiului Oradea sau al Statului Român, după cum urmează:
- locuințe cu statut de: locuințe fond de stat, locuințe de serviciu, locuințe de intervenție, locuințe de necesitate, locuințe fond municipal, alte locuințe, azile de noapte, spații cu altă destinație decât aceea de locuință, clădiri patrimoniu, clădiri monumente istorice, clădirile unităților de învățământ preuniversitar de stat, clădirile unităților sanitare, Cetatea Oradea, Stadionul Municipal, Bazinul Olimpic, Bazinul acoperit, Sala Sporturilor, Orașelul Copiilor, alte bunuri realizate prin investiții de interes public local aprobate conform legii, alte bunuri imobiliare transmise în administrare prin Hotărâri ale Consiliului local al municipiului Oradea.

S.C. ADMINISTRAȚIA DOMENIULUI PUBLIC S.A. este o societate înființată în anul 2011.

Societatea dezvoltă relații de colaborare cu instituții din sectorul de stat precum și cu agenți economici din sectorul privat, iar prin serviciile prestate dorește satisfacerea cetățeanului.

În perioada antedecembristă, societatea a funcționat sub denumirea de Întreprinderea Județeană de Gospodărie Comunală aparținând Consiliului Popular Oradea. După 1990, se transformă prin divizare de activități în Regia Autonomă de Piețe și Agreement Oradea și Regia Autonomă de Gospodărie Comunală. În anul 1995, pe baza HCL 28/30.03.1995, prin fuziunea celor două, s-a transformat în Regia Autonomă de Piețe Agreement și Salubritate și a funcționat pe două sectoare principale de activitate:

- piețe și agreement
- salubritate, spații verzi și sere, cimitire, pompe funebre, parcuri și WC-uri publice.

În iunie 2011, regia se transformă în societate pe acțiuni, acționar unic fiind Municipiul Oradea, reprezentat de Consiliul local al municipiului.

În prezent societatea administrează următoarele domenii;

- Ștrandul Municipal
- Ștrandul loșia
- Grădina Zoologică
- Piețele Agroalimentare : "Cetate", „Rogerius”, „ Velența”, „ Nufărul”, „ loșia Nord”, „Decebal”
- Piața „Obor”
- Cimitirul Municipal Rulikowski
- Magazinul de Pompe Funebre
- W.C.-urile publice

CAPITOLUL 10

BUGETUL MUNICIPIULUI ORADEA

La nivelul municipiului Oradea, documentațiile de aprobare a bugetului de venituri și cheltuieli prezentate Consiliului local, au cuprins forma consolidată a bugetelor componente.

Structural, bugetul consolidat al municipiului Oradea cuprinde:

- bugetul local al municipiului Oradea;
- bugetul instituțiilor publice finanțate din venituri proprii sau subvenții de la bugetul local;
- bugetul instituțiilor publice finanțate integral din venituri proprii;
- bugetul împrumuturilor externe și interne;

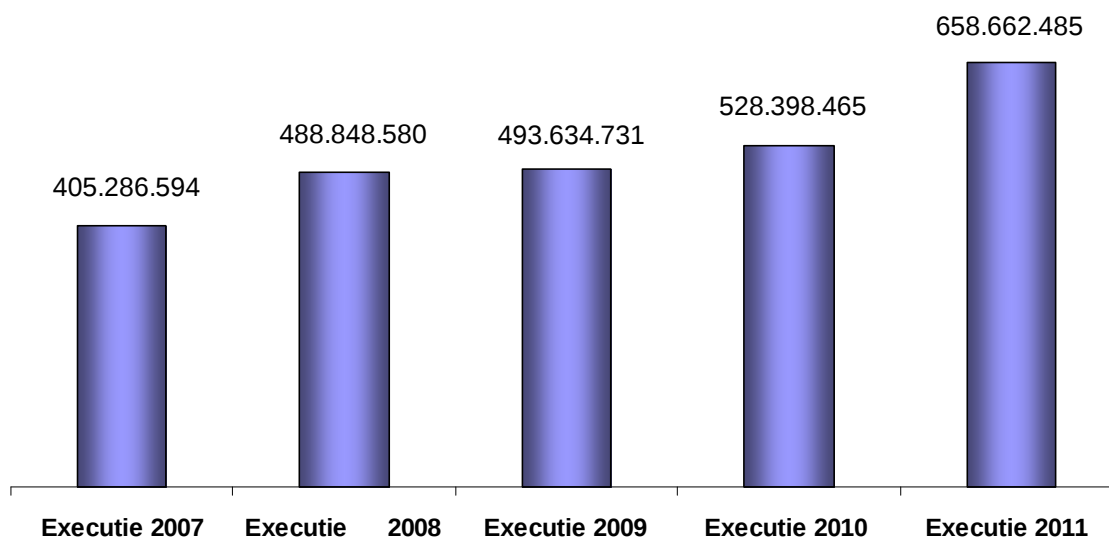
La data elaborării prezentului statut, instituțiile publice care gestionează bugetul public al municipiului Oradea, ai căror conducători au calitatea de ordonatori terțiari ai bugetului local sunt următorii:

- Unitățile de învățământ preuniversitar de stat
- Administrația Social Comunitară Oradea
- Administrația Imobiliară Oradea
- Poliția Locală
- Centrul de Zi
- Clubul Sportiv Municipal Oradea
- Casa de Cultură a Sindicatelor

Politicile bugetare utilizate în fundamentarea bugetului de venituri și cheltuieli al Municipiului Oradea sunt:

- În domeniul gestionării veniturilor publice locale
- În domeniul gestionării cheltuielilor operaționale locale ale municipiului Oradea
- În domeniul politicii de gestionare a datoriei publice locale
- În domeniul politicii de gestionare a investițiilor publice locale:

Evoluția **veniturilor bugetului public** al municipiului Oradea pe perioada 2007 - 2011 este prezentată în graficul următor:



Veniturile bugetului municipal pentru anul 2011 sunt de 762.180.830 lei.

CAPITOLUL 11

ECONOMIA

Oradea a fost dintotdeauna unul dinre cele mai prospere orașe ale României și unul dintre cele mai semnificative centre economice, în mare parte datorită proximitatii față de frontieră cu Ungaria, devenind astfel o poartă înspre Occident.

Municipiul Oradea dispune de o rețea de instituții și servicii de interes public general: transport, proiectare, construcții, instalații, turism, activitate hoteliera, import-export.

AGRICULTURA

Terenurile în proprietate publică a municipiului Oradea: 565 Ha din care: pășuni 134 Ha, spații verzi 26 Ha, parcuri 30 Ha, uzina de apă 375 Ha, iar terenurile domeniu privat: 270 Ha; un număr de 9865 gospodării; 9286 persoane fizice; 579 persoane juridice.

Municipiul Oradea prin comisia locală de aplicare a Legii 18/91, Legii 169/1997, Legea 1/2000 și Legea 247/2005 a soluționat un număr de 16070 cereri dintr-un număr de 16073 cereri depuse, având la dispoziție o suprafață de 5577 Ha teren agricol.

CAPITOLUL 12

COOPERARE INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

Orașe înfrățite

După 1989 Oradea a stabilit o serie de legături cu următoarele orașe:^[54]

- acorduri de înfrățire:

- Debrecen, Ungaria, 1992

- Linköping, Suedia, 1996
- Coslada, Spania, 2005
- Givatayim, Israel, 2005
- Mantova, Italia, 2005
- Ceyrat, Franța, 2008

- un "Memorandum de prietenie" în anul 2003 cu:

- Ivano-Frankivsk, Ucraina

- un "Pact de prietenie" în anul 2003 cu:

- Reims, Franța,

- un "Pact de colaborare" în anul 2006 cu:

- Montbéliard, Franța

În viitorul apropiat urmează a fi încheiate acorduri similare cu orașele:

- Waregem, Belgia
- Trento, Italia

De asemenea, Oradea întreține contacte pe diverse paliere de interes cu următoarele municipalități sau forme de guvernământ local:

- Provincia Perugia, Italia
- Kosice, Slovacia
- Hiroshima, Japonia
- Székesfehérvár, Ungaria, 2011

CAPITOLUL 13

ÎNVĂȚĂMÂNTUL

Oradea este unul din principalele centre educaționale din România cu peste o sută de unități școlare și patru universități, în care învață zeci de mii de copii, elevi și studenți, conferind orașului pe bună dreptate numele de urbe a școlilor. Realizările din învățământ sunt cunoscute atât în țară, cât și peste hotare, datorită celor aproape o mie de legături existente între instituțiile de învățământ orădene și cele din străinătate.

Învățământul superior orădean are o tradiție de 232 de ani iar cel Universitar continuu de 22 de ani de învățământ universitar. Prima cifră ne trimite în atmosfera iluministă la sfârșitul secolului XVIII-lea, când la Oradea (în 1780) ia ființă „o instituție superioară pentru învățământul filozofic”, transformată în 1788 în Facultate de Drept, cea mai veche facultate nu numai de pe cuprinsul României actuale, ci dintr-o vastă regiune a răsăritului european.

În 2012 funcționează următoarele universități: Universitatea Oradea (instituție de stat), Universitatea „Agora” (fondată în anul 2000), Universitatea „Emanuel” (Instituție superioară baptistă fondată în 2002) și Universitatea Creștină „Partium” (una dintre cele mai vechi universități private din România fondată în 1990, totodată singura instituție educațională superioară cu predare în limba maghiară din Oradea), (universități private).

Rețeaua școlară cuprinde unități școlare de învățământ, după cum urmează:

Grădinițe	28
Grădinițe particulare	9
Școli cu clasele I-VIII	12
Licee	25
Licee, școli postliceale particulare	4
Licee confesionale	6
Licee vocaționale	2
Licee teoretice	5
Colegii naționale	3
Colegii tehnice	5
Colegii economice	1
Grupuri școlare	3

Pentru activitățile extrașcolare, copiii pot frecventa Palatul Copiilor al Elevilor.

Cea mai veche instituție de învățământ artistic din Oradea **este Școala de Arte „Francisc Hubic” Oradea**. Istoria sa începe în anul școlar 1925/1926, cu o primă denumire, Conservatorul de muzică, sub conducerea profesorului, compozitorului și dirijorului Francisc Hubic, după modelele deja existente la București, Cluj și Timișoara. Extinzându-și aria de activitate în anul 1945 devine Conservatorul de muzică și Artă Dramatică. În același an, din inițiativa unor artiști plastici din Oradea, în frunte cu profesorul și pictorul Roman Mottl-senior, ia ființă Școala de Arte Frumoase.

În anul 1954, cele două instituții vor fi unificate, funcționând sub denumirea Școala Populară de Artă până în 1990, când în noua și actuala titulatură este inclus numele ctitorului ei, ilustrul muzician orădean, Francisc Hubic, cel care s-a aflat la cârma școlii între 1925-1947. L-a urmat, în perioada 1947-1952, dirijorul Iosif Romulus Botto, căruia i s-a încredințat organizarea orchestrei simfonice a Filarmonicii de Stat înființată în 1949.

În prezent, Școala de Arte „Francisc Hubic” funcționează cu trei secții: muzică (canto clasic, canto popular, canto muzică ușoară, pian, vioara, chitară, percuție și instrumente de suflat); arte plastice (pictură, sculptură, design vestimentar, grafică și artă decorativă) și secția actorie-coregrafie.

UNIVERSITĂȚI ÎN ORADEA:

Universitatea din Oradea :

15 facultăți cu 22.500 de studenți.
4 departamente
5 centre de cercetare

Universitatea Creștină Partium:

3 facultăți cu 980 de studenți.

Universitatea Agora:

2 facultăți cu 1200 de studenți.

Universitatea Emanuel:

2 facultăți cu 370 de studenți.

CAPITOLUL 14

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII ȘI PROTECȚIA SOCIALĂ

OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Conform OMS - (Organizația Mondială a Sănătății) - sănătatea este definită ca o stare de bine fizică, psihică, socială și nu numai absența bolii sau a infirmității.

Conceptul de sănătate este echilibrul și armonia tuturor posibilităților persoanelor umane: biologice, psihologice și sociale. Acest echilibru constă pe de o parte în satisfacerea nevoilor fundamentale ale omului - (nevoi afective, nutriționale, sanitare, educative și sociale) -, iar pe de altă parte, într-o adaptare care să nu pună probleme între om și mediu. Sănătatea implică o deplină dezvoltare a potențialului uman în condițiile unei economii adecvate și prospere, a unui mediu viabil și într-o comunitate amabilă.

Apare astfel conceptul de sănătate comunitară ca model al relației dintre comunitate și sănătatea indivizilor.

Se poate vorbi astfel de o sănătate comunitară când membrii unei colectivități geografice și sociale, conștienți de apartenența lor la același grup sau colectivitate, reflectează în comun asupra stării lor de sănătate, exprimând nevoile prioritare de sănătate și participând activ la satisfacerea lor.

Infrastructura furnizorilor de servicii medicale din municipiul Oradea este complexă, asistența medicală fiind asigurată în toate domeniile de asistență :

DOMENII DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ	NR.FURNIZORI DE SERVICII
MEDICINA DE FAMILIE	117
MEDICINA DENTARĂ	290
AMBULATORII DE SPECIALITATE	53
LABORATOARE DE ANALIZE MEDICALE	10
LABORATOARE DE RADIOLOGIE ȘI IMAGISTICĂ	5
ASISTENȚA SPITALICEASCĂ	5
SERVICII MEDICALE PRESPITALICEȘTI	2
INGRIJIRI MEDICALE LA DOMICILIU	7
CENTRU DE TRANSFUZIE SANGUINĂ	1

În baza OUG nr. 162 din 12 noiembrie 2008 privind transferul ansamblului de atribuții și competențe exercitate de Ministerul Sănătății Publice către autoritățile administrației publice locale, în cursul anului 2009 au fost preluate în subordinea Consiliului local Oradea prin Administrația Social Comunitară Oradea cabinetele medicale școlare.

În cursul anului 2010 au trecut în subordinea Consiliului local toate cele cinci unități sanitare publice cu paturi din Municipiul Oradea.

Dificultățile financiare ale sistemului sanitar la nivel național au constituit premisele demarării unui amplu proces de eficientizare a activității spitalelor publice. Una dintre măsurile adoptate a fost reorganizarea unor unități sanitare și secții cu paturi prin comasare.

În prezent, în rețeaua proprie a municipiului Oradea funcționează două unități sanitare publice cu paturi: Spitalul Clinic Județean de Urgență Oradea - **1007 paturi** și Spitalul Clinic Municipal "Dr.Gavril Curteanu" Oradea - **952 paturi**.

Dintre cei mai importanți operatori pe piața **serviciilor medicale private** pot fi menționați:

- **Servicii medicale integrate:** spitalicești, ambulatoriu de specialitate clinica, laborator analize medicale, radiologie și imagistică medicală, transport sanitar, îngrijiri medicale la domiciliu **SC PELICAN SRL**
- **Laboratoare de radiologie și imagistică medicală:** SC TRANSILVANIA IMAGISTICA SRL, Centrul de Sănătate și Imagistică Medicală al Fundației MAN, SC POZITRON DIAGNOSTIKA SRL

- **Laboratoare analize medicale:** SC BIOINVEST SRL, SC HIPOCRATE SRL, SC LABORATOARELE MEDICIS SRL, SC BIOCLINICA SRL
- **Ingrijiri medicale la domiciliu:** ASOCIATIA CARITAS CATOLICA, FUNDAȚIA HOSPICE EMANUEL, ASOCIAȚIA CARITAS EPARHIAL

PROTECȚIE SOCIALĂ

I. ADMINISTRAȚIA SOCIALĂ COMUNITARĂ ORADEA - este o instituție publică de interes local înființată prin HCL nr. 398 din 21.12.2001 și lucrează sub autoritatea consiliului local al municipiului Oradea. Serviciul public de asistență socială al municipiului Oradea, acordă servicii și prestații sociale în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și altor persoane singure, grupuri sau comunități aflate în stare de risc social, care domiciliază pe raza municipiului Oradea.

I.1. Beneficiari: persoane singure și familii în dificultate

Intervenții: întocmirea și implementarea planului de servicii individualizat; înregistrarea nașterilor pentru copiii găsiți sau părăsiți în maternitate sau unități sanitare și înregistrări tardive; identificarea și monitorizarea copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate; alocația pentru susținerea familiei; indemnizația pentru creșterea copilului cu handicap; alocația de stat; întocmirea de anchete sociale pentru familii aflate în dificultate și pentru orientare școlară; indemnizația privind susținerea familiei; distribuirea laptelui praf pentru nou născuți; ajutor pentru încălzirea locuinței; prestații financiare excepționale; ajutor social; ajutoare de urgență; ajutor pentru înmormântarea cadavrelor cu identitate necunoscută sau fără aparținători; cantina socială; servicii de cazare în centrele de cazare temporară; ajutoare alimentare.

I.2. Beneficiari: persoane cu dizabilități

Intervenții: informare și consiliere; servicii de transport accesibilizat pentru persoanele cu dizabilități motorii; indemnizații pentru persoanele cu handicap grav; acordarea de echipamente pentru accesibilitate; ajutor social; ajutor de urgență; ajutor de înmormântare; ajutor pentru înmormântarea cadavrelor cu identitate necunoscută sau fără aparținători; cantină socială; ajutoare alimentare pentru persoanele cu handicap grav și accentuat.

I.3. Beneficiari: persoane vârstnice

Intervenții: informare, consiliere și socializare în centrele sociale pentru vârstnici; ajutor pentru încălzirea locuinței; legitimații de transport local gratuit; ajutor social; ajutor de urgență; întocmire grile de evaluare pentru internarea în centre medico-sociale; cantină socială; ajutoare alimentare.

I.4. Beneficiari: persoane fără adăpost

Intervenții: informare și consiliere; prestații financiare excepționale; ajutor social; ajutor de urgență; ajutor pentru înmormântarea cadavrelor cu identitate necunoscută sau fără aparținători; ajutoare alimentare pentru persoanele fără adăpost care au calitatea de pensionar, șomer, persoane cu dizabilități sau/si care beneficiază de ajutor social.

II. CENTRUL DE ÎNGRIJIRE ȘI EDUCAȚIE TIMPURIE – CREȘA: 12 unități cu 427 locuri autorizate, pentru copii cu vârste cuprinse între 3 luni și 4 ani

Intervenții: îngrijire și supraveghere; programe educaționale; consiliere și sprijin pentru părinții/reprezentanții legali ai copiilor; prevenirea și depistarea precoce a situațiilor de risc care pot determina separarea copilului de familie.

III. CENTRUL SOCIAL DE URGENȚĂ ȘI ADĂPOST DE NOAPTE

Intervenții: găzduire temporară; consiliere psihologica; sprijin în rezolvarea problemelor de natură juridică; consiliere medicală și educație pentru sănătate; terapie ocupațională; suport pentru găsirea unui loc de muncă, a unei locuințe, accesarea unor cursuri de calificare și recalificare; informare și consiliere; distribuirea de alimente, hrană și băuturi calde, saci de dormit și alte echipamente pe timpul iernii.

IV. CENTRELE SOCIALE MULTIFUNCȚIONALE PENTRU PERSOANE VÂRSTNICE

Intervenții: activități de informare și consiliere; activități recreative și de petrecere a timpului liber; activități de socializare; voluntariat.

V. PROGRAMUL ACCES-OR

Intervenții: acordarea de echipamente, accesorii și dispozitive pentru facilitarea accesului persoanelor cu dizabilități din municipiul Oradea; transport special cu ajutorul unui mijloc de transport adaptat, pentru satisfacerea unor nevoi de strictă necesitate; servicii de dispecerat telefonic pentru facilitarea transportului accesibilizat, servicii de informare cu privire la problematica persoanelor cu dizabilități, telefonic sau la sediul dispeceratului.

VI. CABINETELE MEDICALE ȘCOLARE - 17 medici școlari, 8 medici stomatologi, 48 asistenți medicali și 1 mediator sanitar asigură asistența medicală pentru preșcolarii, elevii și studenții care urmează o formă de învățământ de stat din municipiul Oradea.

VII. CENTRUL UNIC DE VOLUNTARIAT COMUNITAR ORADEA – centru local, membru al Rețelei Naționale a Centrelor de Voluntariat din România, oferă servicii pentru voluntari, organizații și comunitate.

CAPITOLUL 15

CULTURA ȘI ARTA

INSTITUȚII TEATRALE ȘI DE MUZICA

Oradea este un important centru istoric-cultural, primul centru al umanismului din Transilvania. Zidurile vechii cetăți sunt dovada istoriei îndelungate, viața culturală a orașului în prezent fiind reprezentată de spectacole, concerte, expoziții și târguri.

Alături de clădiri reprezentative, orașul trăiește și prin evenimentele de cultură și de divertisment pe care spațiile dintre acestea le adăpostesc de-a lungul anului, începând din primăvara, când în luna mai se desfășoară "Festum Varadinum", continuând în toial verii cu Târgul Meșterilor Popolari și Serbările Cetății, în luna iulie, și încheind cu toamna, când au loc "Festivalul Toamna Oradeană" și "Săptămâna Teatrului Scurt", în lunile septembrie-octombrie.

Clădirea Teatrului de Stat, actualmente Teatrul Regina Maria este unul dintre cele mai însemnate edificii de patrimoniu din Oradea. Proiectul a fost întocmit de renumita firmă de arhitecți Fellner și Helmer din Viena, iar realizarea lui, care a durat doar 15 luni, din 10 iulie 1899 până în 15 octombrie 1900, s-a derulat sub asistența arhitecților orădeni Rimanoczy Kalman, Guttmann Jozsef și Rendes Vilmos.

Teatrul „Regina Maria”

Primele forme sub care s-a manifestat teatrul la Oradea este cea a teatrului școlar, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în cadrul fostei școli iezuite din Oradea, devenită greco-catolică din 1777. În afara teatrului școlar, mișcarea tetrală din Oradea a mai cunoscut în secolele trecute și forma teatrului de amatori, sau profesioniști, în limbile maghiară și română. Se înregistrează mai multe astfel de trupe ambulante care trec, în turneele lor prin Imperiul Habsburgic, trec și prin Oradea. Începuturile teatrului propriu-zis trebuie fixate pe la începutul secolului al XVIII-lea, când au avut loc cele dintâi spectacole cu adevărat teatrale și de când datează cele mai vechi texte dramatice originale și traduse în românește.

Primele reprezentații în cadrul unor turnee teatrale la Oradea au avut loc în anul 1871, iar următoarele spectacole au avut loc în 1895, în sala de spectacole a hotelului „Arborele verde”, unde s-a jucat piesa populară a lui Isif Vulcan, „Sărăcie lucie”.

Problema întemeierii unui teatru românesc în vestul țării a preocupat încă de mult opinia publică ardeleană. Intrată în discuție prin 1913, ea a primit traducerea în fapt abia în 1928, după îndelungate insistențe și intervenții.

În 29 ianuarie 1928 se constituie Asociația „Vestul Românesc” cu scopul predelict de a întemeia un teatru stabil și un cotidian românesc. Sub direcția Comitetului Central al Asociației pe 18 septembrie 1928 ia ființă Teatrul Asociației Vestul Românesc, primul teatru românesc stabil din Oradea.

Stagiunea se deschide în 13 octombrie 1928, cu piesa Fântâna Blanduziei de Vasile alecsandri, în rolul principal evoluând Zaharia Bârsan. Pe scena orădeană s-au jucat piese scrise de cunoscuți și apreciați scriitori români ca Mihail Sorbul, I.L. Caragiale, Octavian Goga, dar și din repertoriul universal.

Tetrul Național din Cluj și Teatrul Național din București, susțineau turnee cu trupe de actori care încântau publicul local. Totodată, Teatrul Asociației Vestul Românesc își reprezenta spectacolele în deplasările realizate la Beiuș, Arad, Satu Mare, Baia Mare, Carei, încercând astfel să dețină un rol artistic determinant, ce acoperea întreaga zonă vestică a țării.

Din 1931, când Asociația Vestul Românesc își încheie sarcina dificilă de a patrona Teatrul de Vest, și până după 1940, Oradea nu a mai deținut un teatru românesc stabil, primind însă în mod constant turneele teatrelor din București și Cluj.

În 1944 un grup muncitoresc înființează asociația „Prietenii tetrului” cu intenția de a recrea teatrul românesc orădean sub vechea denumire Teatrul de Vest. Ministerul Artelor susține eforturile Asociației, iar în 19 Decembrie 1945, actorii angajați, în frunte cu artistului Ștefan Iordănescu, viitorul director, sosesc în Oradea. Inaugurarea noii stagiuni va avea loc în seara zilei de 4 ianuarie 1946, când se va pune în scenă melodrama, celebră în epocă, a celor doi autori D’Ennery și Cormon. „Cerșetori în haine negre”.

Deși pe data de 1 aprilie 1946, teatrul din Oradea este etatizat de teatrele din Timișoara, Brașov și Galați, el va funcționa în continuare ca un teatru privat, fiind într-adevăr privat de fondurile guvernamentale pe care le merita potrivit noului statut. Din lipsa subvențiilor și a unui public interesat, Teatrul de Vest va activa doar două stagiuni, după care se va muta la Arad (1948). Timp de șapte ani, Oradea rămâne din nou fără teatru profesionist în limba română.

La începutul anului 1954, actorii Grigore Schițcu, Constantin Simionescu, Gore Teodorescu și Maria Vasilescu sunt invitați la Secția Culturală a Sfatului Popular Regional, pentru a forma o comisie pentru înființarea secției române de teatru, sub conducerea lui Andrei Dauer. Astfel, după un curs sinuos și nestatornic, în vara anului 1955 ia ființă Teatrul de Stat Oradea, care funcționează de atunci cu două secții, română (Trupa Isof Vulcan) și maghiară (Szigligeti Társulat).

Prima piesă jucată pe 26 noiembrie 1955 sub auspiciile noului teatru a fost „O scrisoare pierdută” de I.L. Caragiale. Ea s-a dovedit și din punctul de vedere al alegerii și din cel al montării o reușită. Publicul a salutat cu o deosebită încântare premiera care inaugura o nouă etapă, de data acesta mai fermă, a teatrului românesc orădean.

Cu sprijinul Inspectoratului de Cultură și al revistei Familia, conducerea teatrului ia fericita decizie de a intra în circuitul național cu un festival de teatru scurt. În perioada 23-29 noiembrie 1976 are loc prima ediție. Intitulat „Săptămâna teatrului scurt”, festivalul își propunea chiar din ediția inaugurală să definească și să delimiteze acest gen teatral, reușind totodată să adune spectacole remarcabile și regizori consacrați din întreaga țară. Începând cu ediția VI-a din 1948 Festivalul își sporște amploarea, transformându-se într-o competiție internațională. Cu fiecare an festivalul crește în valoare, devenind pe parcursul edițiilor o marcă de prestigiu în peisajul teatral național.

În 1978, pe scena teatrului orădean, are loc o premieră inedită din punct de vedere cultural cât și istoric. Sub regia lui Ion Olteanu este montată pentru prima dată piesa „Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa”, primul text dramatic scris în românește, datând din 1778 și descoperit în Biblioteca Episcopiei din Oradea. Cu acest spectacol este întreprins un turneu de prezentare în capitală, același text, la Teatrul Bulandra.

De-a lungul anilor Teatrul Regina Maria și-a obișnuit publicul cu un repertoriu de succes, urmărind un echilibru între dramaturgia națională și universală, între clasic și modern. La ora actuală dispune, pe lângă Sala Mare, și de o Sală Studio cu o capacitate de 50 de locuri, și de Sala Arcadia (200 locuri). Aici se joacă piese scurte, se organizează spectacole lectură, recitaluri de poezie și spectacole cu caracter experimental.

Teatrul „Szigligeti Színház”

Ziua de naștere a teatrului orădean maghiar este considerată data de 26 August 1798, când o trupă de teatru itinerantă, condusă de către Kelemen László și-a prezentat primul spectacol în Oradea, la deja faimosul restaurant Vulturul Negru. Acest spectacol are antecedente încă din evul mediu. Oradea era vestită pentru școlile sale care erau susținute și funcționau pe lângă bisericile romano-catolice și protestante. În aceste școli știm că elevii puneau în scenă piese de teatru. În a doua parte a secolului al XVIII-lea la curtea episcopului romano-catolic se țineau în lanț spectacole de operă în limba latină, și tot în această perioadă au apărut în oraș primele trupe de teatru cu piese în limba germană.

După începuturile din 1798 au devenit obișnuite spectacolele de teatru în limba maghiară la Oradea, susținute de către diferite trupe itinerante. Spectacolele se țineau în sălile de bal ale restaurantelor mai cunoscute (Vulturul Negru, Apollo). Au fost în Oradea actori care au intrat în istoria dramaturgiei maghiare, ca de exemplu Déryné Széppataky Róza, Kántorné Engelhardt Anna, Egressy Gábor, Megyeri Károly, Latabár Endre, Molnár György (născut în Oradea), și alții. Această perioadă a trupelor itinerante a ținut aproximativ 6 decenii, luând sfârșit pe la mijlocul anilor 1860.

În această perioadă însă teatrul orădean a avut un deceniu strălucit, care nu poate fi trecut cu vederea: între anii 1814 și 1824, prin susținerea și patronajul medicului bihorean Sándorffy József s-a înființat prima trupă de teatru originară din Oradea. Medicul și-a dedicat toate veniturile și averea pentru a organiza și menține o trupă de teatru permanentă. Odată cu moartea medicului care a susținut această trupă, din păcate a luat sfârșit această perioadă frumoasă a teatrului maghiar orădean.

În rândurile publicului iubitor de teatru s-a înfiripat destul de timpuriu idea construirii unui teatru permanent. În anii 1820, apoi în 1850 au pornit primele mișcări civice, prima la nivel județean, a doua la nivelul municipiului, pentru construirea unei clădiri pentru teatru, dar inițiatorii au ajuns doar până la întocmirea planurilor.

În anul 1857, în zona Olosig în incinta grădinei bazarului s-a construit un teatru de vară din lemn. Acesta a servit Thalia timp de 40 de ani. În această perioadă Oradea a avut doar stagiuni de vară. Orașul a încheiat așa numite “contracte teatrale” cu trupele de teatru ale orașelor învecinate unde exista deja trupă și clădire de teatru (Arad, Debrecen, Cluj-Napoca). Acest tip de activități teatrale au însemnat sfârșitul trupelor itinerante.

Szigligeti Ede născut în orașul nostru în anul 1814, a fost pe rând actor și regizor, organizator de trupe și dramaturg, secretar literar și director al Teatrului Național din Budapesta. Deși în mod direct nu a făcut parte din mișcarea teatrului orădean, în mod

indirect a influențat acesta, fiind unul dintre dramaturgii însemnați ai literaturii maghiare. Din cele peste 100 de piese de teatru scrise, multe sunt în permanență în repertoriul teatrelor maghiare.

În anii 1890 a devenit o necesitate construirea unei clădiri dedicate teatrului. Această nouă inițiativă a fost de succes.

Sărbătoarea de inaugurare a teatrului din piața Bémer - azi Piața Ferdinand - a avut loc în data de 15 octombrie 1900, clădirea fiind preluată de către trupa de teatru orădean, condus de către directorul Somogyi Károly. Din această zi municipiul Oradea are în mod permanent trupă de teatru profesionist maghiar. Nu se pot trece cu vederea toate schimbările, cu rol de cenzură, care au fost legate de diferite perioade istorice ca cea interbelică, al doilea Război Mondial, regimului comunist. În acest timp totuși directorii trupelor maghiare au asigurat ca spectacolele să fie la nivelul dramaturgiei mondiale, cu participarea unor actori care apoi au devenit personalități importante ale dramaturgiei maghiare.

Teatrul a căpătat un nou cadru instituțional de stat prin Decretul nr. 156/1949, care a dispus înființarea Teatrului Maghiar de Stat din Oradea, în supravegherea și controlul direct al Ministerului Artelor. În 1955 instituția și-a schimbat denumirea în Teatrul de Stat Oradea, funcționând cu două secții timp de 56 ani. În 2011 cele două trupe de teatru au devenit independente, funcționând mai departe în instituții separate, finanțate de către consiliul județean, astfel a renăscut în Oradea teatrul maghiar, sub denumirea originală din 1900 „Szigligeti Színház”.

În concluzie, tradiția teatrului maghiar orădean are o istorie de peste 210 ani, astfel fiind considerată o parte ilustră a vieții culturale a municipiului Oradea.

Filarmonica de Stat Oradea

Viața muzicală orădeană a devenit intensă începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când un tânăr muzician, Johann Michael Haydn (1737-1806), fratele mai mic al lui Joseph Haydn, a fost numit organist și dirijor la curtea episcopului Patachich Ádám între anii 1760-1762. El a fost urmat între 1764-1769 de Karl Ditters von Dittersdorf (1739-1799). Cei doi muzicieni sunt considerați ca fondatori ai vieții muzicale orădene. Trebuie însă remarcat un alt important muzician de rang european, Wenzel Pichl (1741-1805), care de asemenea a activat și compus în acest oraș, fiind pentru o perioadă concertmaistrul orchestrei episcopale. În timpul lui Dittersdorf orchestra era formată din 34 de instrumentiști, veniți din Viena și Praga, orchestra din Oradea era una din cele mai însemnate din Europa.

La 5 ianuarie 1888 are loc primul „concert filarmonic” din Oradea.

În 1949 Societatea Filarmonica devine instituție de stat, desfășurând o bogată activitate muzicală în țară și peste hotare.

În anul 1890, se constituie Asociația Prietenilor Muzicii din Oradea, având ca scop educația în domeniul muzicii culte, organizarea de concerte și spectacole și înființarea unei școli de muzică. Sub patronatul acesteia, pe lângă teatru, se va inaugura o secție de operă.

În prima jumătate a secolului XX, numărul concertelor simfonice și corale crește în mod considerabil, fenomenul datorându-se și apariției în peisajul muzical orădean a corului „Hilaria”. În această perioadă concertează la Oradea și marii compozitori George Enescu și Bartók Bela.

Filarmonica de Stat, cu o orchestră simfonică cu stagii permanente, a luat ființă în anul 1949.

În anul 1997, Consiliul Județean Bihor aprobă înființarea Corului Filarmonicii de Stat Oradea, sub conducerea regretatului prof.univ. Avram Geoldeș, cor dirijat în prezent de Laszloffy Zsolt. S-a împlinit astfel un vis mai vechi al inițiatorilor de muzică deschizând drumul către concerte vocale-simfonice de operă și operetă.

Din anul 1954, sub egida Filarmonicii de Stat, și-a desfășurat activitatea de concerte Orchestra populară „Crișana”. Din anul 1998, Orchestrei „Crișana” i s-a alăturat un corp de

dansatori, devenind Ansamblul Artistic Profesionist „Crișana”. Patru ani mai târziu, în 2002, în cadrul Filarmonicii își inaugurează activitatea Ansamblul Artistic Profesionist „Nagyvarad”. Atât ansamblul românesc cu o activitate îndelungată și evident mai bogată cât și ansamblul maghiar susțin spectacole și concerte la sediu și în turnee în țară și străinătate. Primul s-a aflat în ultimii zece ani în Ucraina, Serbia, Grecia, Tunisia, Turcia, Italia, Germania, Grecia și Egipt, iar al doilea în Ungaria, Polonia și Belgia, iar ambele, în 2010, la Expoziția Mondială din China.

Muzee

Viața culturală a orașului Oradea s-a manifestat inclusiv prin înființarea unor instituții muzeale prestigioase.

În Oradea au existat antecedente de organizare a unui muzeu încă din secolul al XIX-lea. Între 1872 și 1896, aici a funcționat Muzeul Societății de Istorie și Arheologie a Județului Bihor. În 1896 a avut loc deschiderea Muzeului în local propriu, actualul Palat al Copiilor, iar în 1921 a fost redeschis, după ce, pe perioada primului război mondial, acesta își închisese porțile. Anul 1948 a însemnat și pentru instituția orădeană intrarea în proprietatea statului. Între 1950-1970 muzeul a funcționat sub două denumiri: Muzeul Regional Crișana și Muzeul Județean Bihor. La 17 ianuarie 1971, sub numele de Muzeul Țării Crișurilor, instituția și-a mutat sediul în clădirea Palatului Baroc, construit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În scurt timp, după terminarea lucrărilor la noul sediu, instituția muzeală orădeană se va muta în casă nouă, în condițiile retrocedării Palatului Baroc către Episcopia romano-catolică de Oradea.

În cadrul Complexului Muzeul Țării Crișurilor, în Oradea mai funcționează o serie de muzee memoriale, dedicate unor personalități ale locului. Acestea sunt: Muzeul memorial *Ady Endre*, înființat în 1955, Muzeul memorial *Iosif Vulcan*, în 1964, și Muzeul memorial *Aurel Lazăr*, care și-a deschis porțile publicului în anul 2008. În Oradea există, de asemenea, o filială a Muzeului Militar Național din București.

Reviste de cultură

1. Familia

Revista „Familia” este, prin istoricul ei o instituție culturală. A fost fondată în 1865 la Budapesta de către Iosif Vulcan, publicist și scriitor român, membru al Academiei române. Revista se înscrie în istoria literaturii române nu numai prin programul privind răspândirea literaturii române și de cultivarea a limbii ci mai ales prin debutul în paginile ei, în anul 1866, a celui care va deveni Poetul Național, Mihai Eminescu. Iosif Vulcan este „nașul literar” al poetului. La publicarea poeziei „De-aș avea...” îi schimbă numele din Eminovici în Eminescu.

În anul 1880 revista se mută împreună cu fondatorul ei la Oradea unde apare și azi, în cea de a cincea serie, începând din anul centenarului 1965.

Anual, din 1991 se organizează zilele revistei „Familia” cu participarea unor scriitori din întreaga țară, prilej cu care se acordă premiile revistei „Familia”.

2. Várad

Revista culturală Várad fondată de un grup de intelectuali maghiari, se consideră moștenitorul spiritual al publicației Kelet-Nyugat apărută la începutul anilor 90. Este revista literară-culturală de limbă maghiară cea mai longevivă în istoria orașului.

Asumându-și rolul de editură literară precum și cel de organizator de programe literare de înalt rang, Várad asigură spațiu de publicare atât autorilor contemporani de limbă maghiară locali și din alte teritorii cât și autorilor locali de limbă română prin traducerea operelor acestora în limba maghiară. Atelierul revistei consideră de importanță deosebită popularizarea tinerilor talente, păstrarea tradițiilor culturale orădene precum și promovarea aspirațiilor contemporane de artă plastică.

EDITURI ȘI TIPOGRAFII

În Oradea există numeroase edituri și tipografii sub egida cărora se publică o serie de volume în diferite domenii.

CAPITOLUL 16

ARHITECTURA ȘI TURISM

CETATEA ORADIEI

În ultimul sfert al secolului XI regele Ungariei Ladislau I. - (cel Sfânt) - la sugestia îngerilor a ridicat o mănăstire între râul Crișul Repede și pârâul cu apă caldă Peța. Mănăstirea purta hramul Sfintei Fecioare și pentru a o proteja regele a ridicat o cetate în jurul ei. Documentele atestă că în 1241 aici se afla o cetate din pământ cu construcții de lemn, iar între 1247 și 1569 o fortificație rotundă de formă neregulată din piatră.

Forma sa de astăzi – cetate în formă pentagonală, cu bastioane în vârfuri, îngrădită cu un șanț cu apă – a fost construită timp de 48 de ani, între 1570-1618, lucrările fiind efectuate de meșteri italieni. Din păcate în perioada construcțiilor s-au produs și pagube: au fost distruse mai multe clădiri medievale, precum și domul în stil gotic.

Între anii 1092 și 1557 cetatea se afla sub tutela episcopiei romano-catolice, timp în care s-a dezvoltat ca centru important al religiei și culturii. În secolul XV funcționa aici chiar și un observator: fizicianul și astronomul vienez Georg Peurbach aici a trasat **meridianul zero**. În incintă a funcționat totodată și o amplă bibliotecă, tipografie și școală. În 1660 aici s-a început editarea Bibliei de la Oradea.

În cetatea de odinioară, respectiv în incinta domului au fost înmormântați șapte regi, respectiv regine ale Ungariei: regele Ladislau cel Sfânt a decedat la 25 iulie 1095 în cetatea Zólyom, corpul lui fiind adus la Oradea în jurul anilor 1130. Andreas I a fost înmormântat aici în 1235, pe urmă fiind transportat la Egres. Stephanus II a fost înmormântat în 1131, iar Ladislau IV în 1290, după ce a fost omorât la Cheresig. În 1319 aici a fost înmormântată regina Beatrix, a doua soție a lui Carolus, iar în 1396 regina Maria, ea fiind urmată în 1437 de soțul ei, regele Ungariei și Cehiei, împăratul romano-german, Sigismundus de Luxemburg.

La Oradea a fost canonic Janus Pannonius, iar între 1445 și 1465 Joannis Vitéz. Căpitan al cetății au fost printre alții Franciscus Rhédey și fiul său, ulterior devenind voievod al Transilvaniei, de asemenea Stephanus Báthory, Stephanus Bocskai și Georgius Rákóczi II ocupând și ei ambele funcții.

În cursul istoriei cetatea Oradiei a avut trei forme importante:

- cetate de pământ îngrădită (până 1241)
- incintă de piatră de formă rotundă neregulată (1247 - 1569)
- cetate în formă pentagonală cu bastioane în vârfuri și îngrădită cu șanț cu apă (din 1569)

În Bastionul Ciunt s-a construit un teatru de vară, finanțat de Consiliul Județean Bihor și Consiliul Local.

Pe data 18.09.2010 s-a inaugurat pe Bastionul Bethlen placa comemorativă (plus inițial în 1627), care a marcat terminarea construcției ultimului bastion al cetății la comanda principelui Gabriel Bethlen.

ARHITECTURA

Începuturile reconstrucției orașului

Cucerirea cetății orădene de trupele reunite sub stindardul Ligii Sfinte în 1692, semnifică în istoria orașului Oradea nu numai sfârșitul pașalîcului turcesc, ci și începutul peioadei moderne. După cucerirea cetății, din târgurile din imediata vecinătate a fortificației cu excepția Olosigului n-a rămas nici o clădire întreagă. Prima biserică – „*Sfânta Brigitta*” – (Parcul Traian nr. 5.) a fost construită de episcopul catolic Augustinus Benkovich în anul 1692. Datorită izbucnirii mișcării antihabsburgice condusă de Francisc Rákóczi al II-lea cele trei târguri din jurul cetății, Oradea, Velența și Olosig între 1703–1711 au devenit din nou câmpuri de bătălie între garnizoana imperială din interiorul fortificației și răsculații lui Rákóczi. În această perioadă s-a distrus tot ce s-a construit după 1692, inclusiv biserica Sf. Brigitta.

Din 1712 începe o altă perioadă de reconstrucție a târgurilor din jurul cetății, însă în 1714, din capitala imperială a venit un alt ordin prin care se interzicea orice construcție pe o rază de 500 de pași de cetate. Casele mici din jurul cetății au fost demolate, iar orașul s-a extins la vest de această limită, luând naștere târgul Orașul Nou.

Barocul orădean

Caracteristicile arhitecturii baroce au fost gustul pentru colosal și grandios, ornamentele bogate. Specificul barocului este frecvența folosire a liniei curbe: curba și contracurba, formele curbe, întortocheate, chiar și volume ondulate, formele răsucite, complicate. În arhitectura barocă din Transilvania se va împleti însă o orientare către sobrietate și austeritate.

Construcțiile baroce în Transilvania au apărut prin intermediul Austriei la începutul secolului al 18-lea, mai ales în arhitectura militară și religioasă. La Oradea datorită existenței cetății construcțiile militare nu erau semnificative. A existat o singură excepție: *Cazarma Husarilor* (Piața Cazarmii) din a doua jumătate a secolului al 18-lea.

Cele mai importante edificii baroce sau de baroc clasicizant din perioada Contrareforme: *Biserica romano-catolică „Sf. Ladislau”* (1723–1742 – Piața Unirii). Turnul bisericii datează din 1800.; *Mănăstirea călugărilor franciscani* (1731), azi corpul vechi al Spitalului Militar; *Biserica Ordinului paulinilor*, din 1808 *Biserica premonstratensă* (1741–1766– Str. Ciorogariu nr. 14.); *Mănăstirea paulinilor*, din 1808 *Mănăstirea premonstratensă* (1741–1766 – Str. Ciorogariu nr. 16.) În prezent o parte din clădire adăpostește Colegiul Național „Mihai Eminescu”.; *Spitalul mizericordienilor* (1760–1770 – Str. Republicii nr. 33.); *Capela mizericordienilor* (1754–1760); *Catedrală romano-catolică „Înălțarea Fecioarei Maria”* (1751–1780 – Șirul Canonicilor); *Palatul Episcopal romano-catolic* (1761–1777 – Șirul Canonicilor); *Șirul Canonicilor* (1758–1875 – Șirul Canonicilor nr. 7–25.); *Clădirea Comitatului*, azi sediul Prefecturii (1760 – Parcul Traian nr. 5.); *Biserica romano-catolică din Cetate* (1775); *Biserica ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”* (1768–1779 – Str. Anton Bacalbașa nt. 6.). Turnul datează din 1864.; *Catedrală ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”* – *Biserica cu Lună* (1784–1790 – Piața Unirii nr. 10.); *Biserica reformată Olosig* (1784–1787 – Piața Libertății nr. 4.). Turnul datează din 1884.; *Catedrală greco-catolică „Sf. Ierarh Nicolae”* (1800–1810 – Piața Unirii.).

Mărturii clasiciste și romantice

În opoziție cu barocul, clasicismul s-a bazat pe reținere, simplitate și sobrietate. Trecerea de la stilul baroc la clasicism nu s-a făcut brusc. De fapt, barocul transilvănean, care niciodată n-a excelat prin abundență decorativă, progresează în a doua jumătate a secolului al 18-lea în direcția simplificării mijloacelor de exprimare. În Oradea – comparativ cu restul Transilvaniei – clasicismul apare cu o oarecare întârziere din cauza incendiului din 1836. Din arhitectură clasicistă orădeană ne-au rămas puține mărturii, numai două biserici și

o casă de locuit: *Biserica reformată Orașul Nou* (1835–1853 – Str. Primăriei). Turnurile datează din 1871.; *Biserica Capucinilor* (1836–1838 – Str. General Moșoiu nr. 21.); *Casa Kovats* (1836 – Piața Unirii nr. 5.).

La mijlocul secolului al 19-lea, în Oradea locul clasicismului este preluat de romantism, care va domina arhitectura orașului timp de aproape trei decenii. În arhitectura romantismului se manifestă o tendință de glorificare a trecutului, mai precis a stilurilor Evului Mediu, cu precădere cea romanică și gotică.

Câteva exemple: *Biserica Seminarului Greco-Catolic*, azi *Biserica ortodoxă „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”* (1858 – Parcul Traian, colț cu str. Magheru); *Biserica romano-catolică „Neprihănită zămislire”* (1858–1862 – Piața Tineretului) ; *Institutul romano-catolic „Sf. Iosif”*, azi Inspectoratul Școlar (1867–1868 – Str. Eminescu nr. 11.); *Istitutul romano-catolic „Sf. Vincențiu”*, azi Liceul Szent László (1868 – Str. Partenie Cosma nr. 5.) etc.

Stilul eclectic

În a doua jumătate a secolului al 19-lea, în Europa, locul stilului romantic este preluat de eclecticism. În literatura de specialitate acest stil este cunoscut și sub denumirea de pluralism (varietatea stilurilor utilizate la aceeași clădire) sau historism (recurgere la stilurile istorice). Denumirea de eclecticism provine din limba latină și se referă la strădania arhitecților de a alege varianta optimă din varietatea stilurilor posibile. Ceea ce-i deosebește pe arhitecții care au îmbrățișat stilul eclectic de cei care au activat în perioada stilului romantic este că, din punc de vedere stilistic primii s-au străduit să rezolve „curat” nu numai exteriorul clădirilor, ci și interiorul.

În Oradea, clădirile în stil eclectic sunt reprezentate de monumente eclesiastice, clădiri administrative, lăcașuri cu caracter cultural, școli, hoteluri, bănci, case de raport etc. Cele mai semnificate clădiri eclectice din Oradea sunt: *Gimnaziul Premonstratens*, azi Colegiul Național „Mihai Eminescu” (1874 – Str. Ciorogariu nr. 18.); *Sinagoga neologă* (1878 – Strada Independenței); *Casa Bartsch* (1887 – Str. Republicii nr. 11); *Sinagoga ortodoxă* (1890 – Str. Mihai Viteazul) ; *Hotel Rimanoczy* (1892, 1900 – Piața Libertății nr. 8.); *Hala Comercială*, azi Facultatea de Medicină și Farmaceutică (1894 – Piața 1. Decembrie nr. 10.); *Muzeul vechi* (1895,1910 – Str. Muzeului 5.); *Arhigimnaziul Real*, azi Colegiul „Emanuil Gojdu (1896 – Str. Spiru Haret nr. 3–5.); *Institutul Reformat de Fete*, azi Liceul Reformat Lorantffy Zsuzsanna (1897, 1905 – Str. Saguna nr. 1.); *Scoala de Cadeți* azi Muzeul Țării Crișurilor (1897 – Str. Armatei Române); *Palatul Justiției* (1898 – Parcul Traian nr. 10.); *Teatrul* (1900 – Piața Ferdinand); *Clădirea Bazarului* (1900 – Str. Madach); *Palatul Finanțelor Publice*, fosta Policlinică (1900 – Str. Republicii nr. 35.); *Sediul Lojei Masonice „Regele Ladislau”*, azi sediul Direcției Regionale a Vămile (1901 – Str. Armatei Române nr. 4); *Primăria* (1903 – Piața Unirii nr. 1.); *Palatul Episcopiei ortodoxe române* (1903 – Str. Ciorogariu nr. 3.); *Biserica lutherană* (1903 – Str. T. Vladimirecu nr. 28.); *Hotel Transilvania* (1904 – Piața Ferdinand); *Biserica romano-catolică „Pogorârea Sfântului Duh”* (1905 – Str. Dunărea nr. 1.); *Palatul Episcopal Greco-Catolic* (1905 – Piața Unirii vr. 3.); *Palatul Rimanóczy sen.* (1905 – Parcul Traian nr. 1.); *Casa Weiszlovits* (1911 – Str. Republicii nr. 15.); *Sediul Băncii Austro-Ungare*, azi Banca Națională a României (1912 – Parcul Traian nr. 8.) etc.

Curentul secession

La sfârșitul secolului al 19-lea, și în primul deceniu al secolului al 20-lea în Europa s-a răspândit un nou spirit artistic care se rupe de stilurile academice, creând premisele unei diversificări stilistice bazate pe invenții și originalitate. Această mișcare artistică poartă denumiri variate: Modern Style (Anglia), Art Nouveau (Franța și Belgia), Jugendstil (Germania), Sezession (Austria), Stile Liberty (Italia). La noi, de obicei, se utilizează denumire de Arta 1900 sau secession.

Secessionul nu reprezintă un stil, ci o mișcare generală, în care multitudinea pozițiilor nu poate fi cuprinsă într-o formulă stilistică unică. Ceea ce-i leagă pe adepții secesiomului

este negarea stilurilor istorice, dar soluțiile alese de arhitecți sunt diferite, astfel Arta 1900 apare sub forme foarte variate. Cele mai semnificative exemple din Oradea:

Palatul Sztarill (1902 – Str. Teatrului); *Palatul Füchsl* (1903 – Str. Independenței nr. 11–13.); *Casa Adorján I.* (1903 – Str. Patrioților nr. 6.); *Casa Adorján II.* (1905 – Str. Patrioților nr. 4.); *Palatul Stern* (1905 – Str. Republicii nr. 10–10/A.); *Palatul Moskovits* (1905 – Parcul Traian nr. 2.); *Casa Vágó* (1905 – Str. Moșoiu nr. 14.); *Sediul Camerei de Comerț și Industrie*, azi sediul Companiei de Apă-Canal (1907 – Str. Zamfirescu nr. 3.); *Magazin de sticlărie Deutsch K. I.*, azi sediul Băncii ING. (1906–1910 – Str. Vasile Alecsandri nr. 4.); *Casa Poynar* (1907 – Piața Ferdinand); *Palatul Vulturul Negru* (1908 – Piața Unirii nr. 2–4.); *Clădirea Baroului de Avocați* (1909 – Str. Enescu); *Casa Ertler* (1910 – Str. Pavel nr. 8.); *Palatul Moskovits* (1910–1911 – Str. Alecsandri nr. 1.); *Casa Darvas-La Roche* (1911 – Str. Iosif Vulcan nr. 11.); *Palatul Darvassy* (1911 – Str. Republicii nr. 75.); *Casa Markovits-Matheser* (1911 – Atr. Aurel Lazăr nr. 21.); *Casa Roth* (1912 – Str. Vasile Alecsandri nr. 3.); *Școala de Jandarmi*, azi Universitatea din Oradea (1913 – Str. Universității); *Palatul Apollo* (1914 – Str. Republicii nr. 12.); *Palatul Ullmann* (1913 – Piața 1. Decembrie nr. 9.), etc.

Arhitectura modernă și curentul neoromânesc

Activitatea în domeniul arhitecturii din România în perioada interbelică se va desfășura pe fondul confruntării dintre orientarea tradiționalistă și tendințele arhitecturii moderne afirmate pe plan mondial. Din punct de vedere stilistic, arhitectura de după primul război mondial este dominată de curentul neoromânesc, care a fost o continuare a celui național din perioada anterioară, la baza căruia fusese stătuse ideea progresistă a afirmării specificului național în artă și care i-a avut ca promotori pe arhitecții Ion Mincu și Petre Antonescu.

La nivel național, în anii 1930, apar semnele unor reînnoiri stilistice în arhitectură, arhitectura modernă câștigând teren în special la București prin lucrările arhitecților Horia Creangă, Petre Antonescu, Haralambie Georgescu, Duiliu Marcu, ceea ce stârnește o reacție puternică din partea celor legați de orientarea neoromânească.

La Oradea, perioada imediat următoare după primul război mondial este caracterizată de o arhitectură neoeclctică. Paralel cu stilul neoeclctic și-a făcut apariția și curentul neoromânesc, mai ales la obiective eclesiastice ortodoxe și greco-catolice, biserici, școli confesionale, dar și la câteva locuințe reușite în acest stil.

Primele clădiri din Oradea în stil neoromânesc au apărut în urma transformării și reînnoirii lăcașurilor de cult existent. Cea mai veche din această categorie este *Biserica ortodoxă „Bunavestire”* (Piața Rahovei nr. 2) care datează din anii 1720. Inițial, aceasta a funcționat ca și capelă a călugărilor capucini pentru cimitirul din jurul ei. *Seminarul greco-catolic* (Parcul Traian nr. 20) a fost ridicat cu un etaj în 1846 de către episcopul greco-catolic Vasile Erdeli. În 1925–1928 se reconstruiește întregul edificiu prin supraetajare, și cu fațada în stil neoromânesc.

Celelalte lăcașuri de cult în stil neoromânesc: *Școală Normală Greco-Catolică* (1934 – Str. Iuliu Maniu nr. 5.), *Biserica ortodoxă „Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (1937–1959 – Str. Nicolae Bolcaș nr. 30.), *Biserica ortodoxă „Nașterea Preacuratei Fecioarei Maria”* (1939–1948. – Str. Clujului nr. 130.), *Biserica ortodoxă Albastră „Sf. Ierarh Nicolae”* (1938–1952. – Str. Traian Lalescu).

Clădiri neoeclctice din perioada postbelică: *Palatul Sf. Emeric* (1925 – Str. Republicii nr. 26.), *Palatul Klobusitzky* (1926 – Str. Republicii nr. 31.), *Sinagogă* (1930 – Str. Primăriei nr. 25.), *biserica romano-catolică „Sf. Tereza de Lisieux”* (1934 – Piața Devei), *biserica romano-catolică „Sf. Maria, Medalia Miraculoasă”* (1935 – Str. Sovata)

Primele tendințe ale arhitecturii moderne la Oradea apar în anii 1930. De exemplu: *Palatul Cultural Reformat* (1936 – Str. Primăriei nr. 27.), *Școala Stark* (1935 – Str. Brașovului nr. 2.), *Scoala de Ucenici Industriali*, azi Facultatea de Drept și de Protecția a Mediului (1937–1943. – Str. Magheru nr. 26.) și câteva case de locuit de pe Strada Republicii nr. 17–

19., Parcul Traian nr. 4., Strada Bărăganului nr. 6., Strada Rovine nr. 2., Strada Deltei nr. 8. etc.

Arhitectura postbelică până zilele noastre

Cel de-al doilea război mondial a provocat pagube importante oraşului Oradea, fiind bombardat de două ori de aviaţia americană. O primă etapă de după război o constituie refacerea, reconstrucţia sau repararea distrugerilor. Faza următoare o constituie întocmirea schiţelor de sistematizare, care au servit ca bază pentru stabilirea amplasamentelor noilor construcţii. Primele clădiri de locuit colective – blocuri de locuit – încep să se construiască în Oradea abia după 1957, pe strada Decebal nr. 5, blocul actorilor pe malul stâng al Crişului, blocul de pe strada Republicii nr. 51. Această din urmă a fost sensibil influenţat de arhitectura sovietică. Începînd cu anii 1960 apar primele grupuri de blocuri în zonele Rogerius, Calea 1. Mai (astăzi Averescu), strada Magheru, piaţa 1. Decembrie, piaţa Bucureşti, strada Dimitrie Canremir, Splaiul Crişanei, cartierul Velenţa, etc. Construirea cartierelor de locuinţe s-a oprit brusc în decembrie 1989, şi abia după 2000 au fost reluate aceste investiţii, dar cu un ritm mai lent.

În perioada comunistă în zona centrală s-au realizat câteva clădiri de locuit – în condiţii de plombă – unde arhitecţii au încercat să proiecteze clădiri care să se armonizeze şi să se încadreze în arhitectura tradiţională existentă. Astfel de exemple: *blocul de pe strada Republicii nr. 16, de pe strada Republicii nr. 23–27, clădirea de pe strada Ciorogariu nr. 1, blocul plombă din piaţa Ferdinand, blocurile din faţa Cetăţii* etc.

Clădirile publice mai importante, construite după 1944: *Biserica reformată Rât* (1948–1956 – Str. Ştefan cel Mare nr. 6), *Casa de Modă* (1970 – Piaţa Ferdinand), *Policlinica şi Spitalul de Copii*, azi Spitalul Gavril Curteanu (1969 – Str. C. Coposu nr. 12.), *Hotel Dacia*, azi Continental (1970 – Aleea Ştrandului nr. 1.), *Casa de Cultură a Sindicatelor* (1972 – Piaţa 1. Decembrie), *Sala Sporturilor Antonio Alexe* (1973 – Ioşia Nord), *Magazinul Crişul* (1978 – Str. Republicii nr. 30), *Cinematograful „Patria”* (1980 – Piaţa Magnoliei), *Spitalul Judeţean* (1984 – Str. Doja nr. 57.), *Imprimeria de Vest* (1985 – Calea Aradului), *Sediul Direcţiei Generale a Finanţelor Publice şi Banca Comercială Română* (1992 – Str. Griviţei nr. 2.), *Biserica Greco-catolică „Maica Domnului”* (1992–1999. – Str. C. Coposu), *Complexul bisericesc Baptist „Emanuil”* (1999 – str. Decebal nr. 65.), *Camera de Comerţ şi Industrie* (1996 – Str. Ciorogariu), etc.

După 1990 s-au intensificat tendinţele de construire a lăcaşurilor de cult. Bisericile ridicate de ortodocşi – inclusiv *nouă catedrală în construcţie* din faţa cetăţii – reprezintă curentul neoromânesc, în timp ce neoprotestanţii au construit lăcaşuri de cult cu o arhitectură modernă.

După o stagnare forţată din anii 1980, din a doua jumătate a deceniului următor au luat o amploare nemaîntâlnită construcţiile de locuinţe individuale. Pe lângă transformări (de multe ori cu sacrificarea decoraţiilor arhitectonice din stuc, caracteristice arhitecturi eclectice orădene), extinderi, supraetajări la casele existente, s-au ridicat case noi în condiţii de plombă în central istoric, vile la periferia oraşului, pe dealurile Oradiei, în unele locuri, chiar străzi întregi sau minicartiere.

TURISMUL

Amplasarea geografică face ca Oradea să fie un punct nodal foarte important în turismul regional şi internaţional. Se găseşte la zona de contact dintre Dealurile Vestice, (prelungirile Munţilor Apuseni) şi câmpie. Este aşezată în vestul ţării, la 12 km de frontieră, fiind astfel poarta occidentală a ţării. Pe aici trec cele mai importante căi internaţionale care leagă Europa Centrală cu Europa de Sud-Est, chiar cu Orientul Apropiat. Tot pe aici trec căile care vin dinspre nord spre sud. Râul Crişul Repede trece prin centrul oraşului, străzile urcă pe dealurile marginale. Dealul Ciuperca oferă o privelişte deosebită spre oraş. Toate acestea fac din Oradea una dintre cele mai frumoase oraşe din Europa. În incinta oraşului se

găsesc mai multe izvoare termale, iar la 8 km se găsesc stațiunile balneo-climaterice Băile Felix și Băile 1 Mai, care fac din oraș un centru balnear. La acestea se mai adaugă apropierea mai multor obiective turistice din județ, care permite ca orașul nostru să fie punctul de plecare a traseelor turistice spre formațiunile carstice din Munții Apuseni, la stațiunea Stâna de Vale, la spectaculoasele văi ale râurilor ce străbat județul, dar și la monumente istorice și de arhitectură care pot fi admirate în județul Bihor.

Potențialul turistic al Oradei este dat nu numai de poziția sa generală, ci și de istoricul renașcentist și arhitectura sa. Considerată de către specialiștii în istoria artelor ca o adevărată „rezervație de arhitectură”, Oradea este gazda a nu mai puțin de 77 de clădiri monument înregistrate oficial în listele Comisiei Naționale pentru Monumente Istorice. În centrul istoric al orașului găsim clădiri, monumente istorice și de arhitectură, construite în diferite stiluri precum: renaștere: Cetatea Oradea, baroc: Basilica Minor – Catedrala romano-catolică, Palatul Episcopal Romano-catolic, Șirul Canonicilor, Biserica romano-catolică din cetate, Biserica cu Lună, Biserica Sfântul Ladislau, Biserica premonstratensis, Prefectura, Complexul monastic al mizericordienilor, Biserica Sfântul Nicolae, Cazarma Husarilor, romantic: Spitalul Orășenesc, Ansamblul Ursulinelor, clădirea Sfântul Vincențiu (actual Liceul romano-catolic Sfântu Ladislau), clasic: Biserica reformată Orașul Nou, Complexul Capucinilor, eclectic: Gimnaziul Premonstratensis (actual Colegiul Național Mihai Eminescu), Sinagoga neologă, Sinagoga ortodoxă, Hotel Rimanóczy, Hala Comercială (actual Facultatea de Medicină), Palatul Poștei, Biserica evanghelică, Teatrul de Stat, Clădirea Primăriei, Palatul episcopal greco-catolic, Palatul Finanțelor, Gara Oradea, Spitalul de Neuropsihiatrie, Hotel Pannonia (actual clădirea Transilvania), Palatul Rimanóczy Kálmán senior, Palatul Rimanóczy Kálmán junior (actual Palatul episcopal ortodox), Palatul Casei Centrale de economii, Banca Austro-Ungară (actualul sediu al BNR), secesion: Palatul Vulturul Negru, Casa Adorjan I și II, Casa Poynar, Hotel Astoria (Palatul Sztarill), Palatul Ullmann, Palatul Füchsl, Palatul Stern, Palatul Moskovits, Palatul Apollo, Casa Darvas-La Roche.

În Oradea sunt mai multe instituții de cultură de interes turistic: teatrul român și maghiar, teatrul de păpuși, Filarmonica, o serie de muzee ca: Muzeul Țării Crișurilor, Muzeul memorial Aurel Lazăr, Muzeul memorial Ady Endre, ansambluri artistice profesioniste de dansuri populare Crișana și Nagyvárád, Biblioteca județeană Gheorghe Șincai.

În fiecare an se organizează Festivalul „Toamna Orădeană”, sărbătoarea maghiarilor „Festum Varadinum”, carnavalul florilor intitulat „Fereastră deschisă spre Europa”, Târgul vinului și a pălincii, Târgul Meșterilor Popolari, Zilele Muzeului care include Noaptea Muzeelor, Ziua internațională a Muzeelor și Festivalul teatrului scurt.

În Oradea sunt mai multe companii și organizații turistice pentru deservirea turismului activ. Ele vin cu o ofertă extraordinară de bogată de hoteluri, pensiuni și restaurante, care satisfac toate gusturile și buzunarele. Condițiile de cazare sunt la standarde europene. Pensiunile și vilele care se construiesc într-un număr din ce în ce mai mare, fac concurență hotelurilor de trei sau patru stele. Turistul are la îndemână ghiduri care să-l conducă spre locurile pe care dorește să le viziteze.

Trebuie să amintim că în orașul nostru funcționează o serie de asociații neguvernamentale pentru turiștii amatori.

În Oradea se dezvoltă intens turismul activ, turismul cultural, turismul balnear, terapeutic și wellness. Infrastructura din domeniu trebuie însă modernizată.

Nefiind mai prejos decât multe alte orașe europene, „Micul Paris”, așa cum era numită Oradea la începutul secolului trecut, vă așteaptă și azi să re trăiți farmecul dat de arhitectura în stil secesion, eclectic, neoromânesc, neoclasic, baroc.

CAPITOLUL 17

ACTIVITATEA SPORTIVĂ ÎN ORADEA

Oradea are o veche tradiție sportivă, care documentar este atestată încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea Polgári Lövészegylet (Asociația Civică de Tir), înființată în anul 1835, a avut un rol însemnat în promovarea acestei discipline sportive.

Prima asociație sportivă în sensul modern, Asociația de Gimnastică din Oradea Mare, a luat ființă în anul 1872.

Un rol important în promovarea sporturilor de iarnă, în organizarea concursurilor de patinaj în mod deosebit a avut Asociația Patinatorilor din Oradea Mare, care a luat ființă în 1874.

Incepând cu 1876, scrima a devenit populară și a obținut rezultate apreciabile.

1881 este anul în care s-a constituit Asociația Turistică Carpatina, care a avut un rol de seamă în turismul bihorean.

În anul 1888, a luat ființă Cercul de Gimnastică din Oradea, care în 1907 a fuzionat cu Asociația Sportivă din Oradea.

În anul 1896 ia ființă Asociația Tenismenilor din Oradea Mare, grupare sportivă care, într-un timp scurt, dobândește un număr mare de membri și care organizează numeroase concursuri, la care jucătorii orădeni au obținut rezultate apreciabile.

Avântul pe care îl ia șahul în rândul locuitorilor din Oradea face ca în anul 1896 să se constituie Cercul de șah cu 130 de membri, care va organiza în 1900 un simultan la care a fost prezent campionul mondial Emanuel Lasker.

În perioada sfârșitului de secol, ciclismul cunoaște o popularitate deosebită, în oraș fiind peste o sută de posesori de biciclete, ceea ce a dus, în 1897, la înființarea asociației pentru ciclism..

Un moment important în istoria sportului orădean l-a reprezentat înființarea, în anul 1906, a Asociației Sportive din Oradea, prima structură sportivă care era organizată și funcționa pe principii moderne și cuprindea secții de atletism, tenis, scrimă, iar ulterior și o secție de înot.

În 1922 a avut loc un concurs de înot iar în 1924 s-a disputat și primul meci de polo între selecționatele orașelor Oradea și Cluj

În 1930 s-a constituit la Oradea Federația Română de Lupte.

Primul meci de fotbal s-a disputat la Oradea încă la 1 iunie 1902. În 1910 a luat ființă Nagyvárad Atlétikai Club (NAC) numit ulterior Clubul Athletic Oradea (CAO). Crișana a fost înființată în 1929. În ediția 1934/1935 când în premieră prima divizie națională a avut o unică serie Oradea fost reprezentat cu două echipe.

1944 NAC a reușit să câștige campionatul de fotbal al Ungariei, după ce cu un an înainte s-a disputat la Oradea și primul meci în nocturnă.

După război, vechiul NAC (CAO) se va regăsi, în 1945, în formația Libertatea care a activat în divizia A. Ulterior echipa s-a numit ICO (Întreprinderea Comunală Oradea) și sub acest nume va câștiga titlul de campioană națională a României în ediția 1948/1949. În 1956 echipa de fotbal Progresul Oradea va obține Cupa României.

Actualul F. C. Bihor a fost la început Crișul, înființat în 1958. Din 1972 echipa se va numi F. C. Bihor și va reuși promovarea la sfârșitul anului competițional 1974/1975.

Cluburi sportive

Clubul Sportiv Crisul Oradea – înființat în anul 1958, având în componență numeroase secții pe ramura de sport, de unde s-au desprins în decursul anilor, fotbalul devenit apoi F.C. Bihor, baschetul masculin devenit Dinamo Oradea, etc.

C.S.Crisul are în structura 16 (șaisprezece) secții pe ramura de sport prin care se realizează selecția, pregătirea și participarea la competiții: atletism, box, baschet, fotbal-tenis, handbal, haltere, înot, judo, karate modern, modelism, polo pe apa, radioamatorism, scrima, sah, volei, rugby, în care activează un număr de 24 antrenori.

În planul competițiilor internaționale, sportivii CS Crisul au participat la competiții majore ale sportului internațional cum ar fi : Campionate Mondiale, Campionate Europene, Etape de Cupa Mondială, Jocuri Balcanice, întâlniri bilaterale cu echipe din Spania, Italia, Germania, Ungaria.

Clubul sportiv municipal (CSM), înființat în anul 2003, cu secții de polo în superliga națională, baschet divizia A, judo în campionatul național, handbal în liga națională, atletism și scrimă.

Echipa de baschet masculin activează în divizia A iar cea feminină, CSM U Oradea, în campionatul feminin A2

Echipa de judo, CSM JC Liberty este multiplă campioană națională. În 2011 CSM JC Liberty este campioană națională la băieți și locul 3 în întrecerea feminină.

Echipa de polo CSM Oradea a avut constant rezultate bune fiind campioană a României, 2007, 2008, 2009, 2010 și 2011.

În anii 1980 - 2000 Crișul Oradea participă frecvent la Cupa LEN (Liga Europeană de Natație) iar după anul 2004 CSM Oradea va continua tradiția participărilor echipelor de polo orădene la competițiile europene.

F.C. Bihor Oradea în colaborare cu Liberty, fotbal liga a II –a.

CSU Oradea, secția de tir, cu multiple titluri de campioni la Campionatele Naționale.

LPS – CSU Oradea, CSM Oradea dar și Colegiul Național Mihai Eminescu, la atletism, s-au remarcat an de an cu rezultate bune mai ales la nivel de juniori.

Clubul sportiv Voința Oradea- tenis de câmp.

Shogunul Oradea- echipă a Palatului Copiilor, participantă în Campionatul Național de Karate-Do.

Rezultate de prestigiu

C.S.Crisul Oradea:

- 1979- baschet feminin, Campioană Națională;
- 1981- polo, loc 2 Cupa Cupelor Europene;
- 1985 și 1986 – polo, campioană națională;
- 1987- sărituri în apă – Popa Daniela, vicecampioană europeană la platformă;
- 1997- box, Stanca Adrian, bronz la Campionatul European (juniori);
- 1999- box, Florea Claudiu- bronz la Campionatul European(juniori);
- 2004- scrima, Nyistor Alexandru-participant la Jocurile Olimpice de la Atena;
- 2007- atletism, Pop Adrian, argint la Campionatul European (juniori);
- 2007, vicecampioană europeană la spadă.
- 2009- atletism, Lazar Fazekas Bianca - bronz la Campionatul Mondial(ciocan);
- 2011- judo, Barna Ruth, bronz la Campionatul European (juniori);
- 2011- judo, Barna Ruth, argint la Campionatul Mondial.

Liberty Oradea, 1999, Cupa Campionilor Europeni la judo, cel mai important trofeu cucerit de o echipă de club din România după Steaua, din 1986.

Baze sportive

Bazinul Olimpic al municipiului Oradea a fost finalizat și dat în folosință în luna aprilie 2007. Dimensiunile acestuia sunt de 50m /25 m având o capacitate de 2500 m³ de apă și 1035 de locuri este prevăzut cu stație de filtrare (filtru cu nisip cuarțos) și tratare a apei.

Stadionul Municipal „Iuliu Bodola”

Echipele FC Bihor și FC Bihor II își dispută jocurile oficiale pe Stadionul Municipal din Oradea, aflat în administrarea Consiliului local. Stadionul a fost construit în anul 1924, iar de-a lungul anilor a suportat mai multe lucrări de modernizare. Momentan, stadionul are o capacitate de aproximativ 11.000 de locuri pe scaune, 80 la tribuna oficială, 756 la tribuna zero, 3027 la tribuna I, 2904 la peluza I, 2900 la peluza II și 1400 în cele două colțuri.

Stadionul Municipal a avut întotdeauna un farmec aparte, fiind un stadion de tip britanic - doar pentru fotbal, fără pista de atletism. Tribunele ajung foarte aproape de gazon, lucru care creează o presiune foarte mare asupra adversarilor, suporterii orădeni fiind cunoscuți pentru ardoarea cu care își încurajează echipa în meciurile tensionate.

Sala Sporturilor a fost dată în folosință în anul 1979 și dispune de o capacitate maximă – 2000 de locuri.

Alte baze sportive: Bazinul acoperit Crișul, Baza sportivă LPS-CSS Bihorul, Baza sportivă a Universității din Oradea

CAPITOLUL 18

TITLURI ONORIFICE

Titlul de „Cetățean de onoare al municipiului Oradea” reprezintă cea mai înaltă distincție acordată de către Consiliul Local al Municipiului Oradea.

Titlul se acordă, după caz, din inițiativa:

- a) Primarului;
- b) Consilierilor locali;
- c) Persoanelor juridice care desfășoară activitate în domeniu/domeniile în care s-a afirmat cel propus
- d) unui număr de 1000 cetățeni cu drepturi electorale pe baza unui tabel semnat de aceștia promovate de un consilier local sau de un grup de consilieri locali

Categorii de personalitati indreptatite la primirea Titlului

Sunt indreptatite să fie propuse pentru acordarea Titlului, categoriile de personalitati care se găsesc în una din situatiile următoare:

a) personalități cu recunoastere națională sau universală care și-au pus amprenta asupra dezvoltării municipiului Oradea și a imaginii acestuia;

b) personalități care, prin realizările lor deosebite, au făcut cunoscut numele municipiului Oradea, în țară și străinătate;

c) persoane care, prin acțiunile lor, au preîntâmpinat producerea de evenimente deosebit de grave, sau prin sacrificiul suprem au salvat viețile concetățenilor lor, în municipiul Oradea;

d) persoane care, prin acțiunile lor dezinteresate (donații, acțiuni umanitare, etc.), au produs o îmbunătățire simțitoare a condițiilor de viață a locuitorilor municipiului Oradea.

Până în anul 2011, Consiliul Local al municipiului Oradea a acordat titlul de „Cetățean de onoare” unui număr de 63 de persoane.

CAPITOLUL 19

CONSULTAREA CETĂȚENILOR

Cetățenii Municipiului au dreptul de a participa la viața politică, economică socială și cultural-sportiva. Drepturile cetățenilor de a participa la viața municipiului sunt exercitate în mod democratic prin următoarele instrumente:

- referendum local
- adunare populară
- petiții
- inițiative
- audiente
- consultări

Atribuirea sau schimbarea de denumiri pentru municipiu se face prin Hotărâri ale Consiliului local. Consiliul local asigură menținerea evidenței denumirii instituțiilor și obiectivelor existente pe raza unităților administrativ-teritoriale în care funcționează.

CAPITOLUL 20

MASS MEDIA

PRESA SCRISĂ

Prima publicație de presă, care a apărut și la Oradea în 1843, a fost *Debrecen-Nagyvárad* *Értesítő* (Observator din Debrecen-Oradea Mare). La 15 septembrie 1862, a apărut prima gazetă a Oradiei, sub numele Bihar (în limba maghiară). Inceputul jurnalisticii profesionale este considerată apariția la 2 mai 1868, a săptămânalului *Nagyvárad* *Lapok*

(Gazeta de Oradea-Mare), care fiind un organ politic, social și economic, a rezistat până în decembrie 1870.

Din 3 iulie 1870 până în iunie 1943 a apărut ziarul *Nagyvárad*, devenind cel mai vechi cotidian din Oradea dar și din toată Transilvania. În concurență cu acesta a fost tipărit *Szabadság* (Libertatea), între 1874 și 1943, cu unele întreruperi.

Între 1894 și 1919 a apărut *Tiszántul* (Câmpia Tisei) cotidian de orientare catolică, iar între 1898 și 1934 a apărut *Nagyvárad* *Napló* (Jurnalul de Oradea-Mare), unde a activat o perioadă și poetul Ady Endre. Alte două cotidiene au fost *Nagyvárad* *Friss Újság* (Ziarul proaspăt de Oradea Mare (1902-1931) și *Új Nagyvárad* (Noua Gazetă de Oradea-Mare) (1912-1919).

În zona socialistă sau social-democrată au fost editate: *A Jövő* (Viitorul) ianuarie-decembrie 1906, *Munkás* (Muncitorul) (1908); *Nagyvárad* *Munkás Újság* (Gazeta Muncitorului din Oradea-Mare) (1905-1920); *Előre* (Înainte) (1906-1907).

Prima publicație orădeană în limba română a fost *Amvonul*, foaie bisericească apărută între 1868 și 1881. Din 1880 începe să apară la Oradea *Familia* lui Iosif Vulcan, după ce anterior apăruse la Budapesta. Dintre publicațiile românești apărute până la 1918, mai amintim revista satirică *Vulturul* (1892-1905) și *Foaia literară* (1897).

Presa maghiară din Oradea a fost deosebit de variată, în 1910 când au apărut concomitent 16 publicații de presă, dar a fost un moment în 1907 când existau paralel 11 cotidiene. Din punct de vedere calitativ presa orădeană se situa în fruntea presei maghiare din provincie.

În contextul schimbărilor politice de la sfârșitul anului 1918 a apărut *Tribuna Bihorului*, organ al CNR din Oradea și Bihor (1918-1919).

După 1919 a urmat o serie de restructurări, dar Oradea rămâne un centru important de presă, în 1935 apărând 35 de publicații de presă maghiare, însă calitatea lor a scăzut simțitor.

Perioada interbelică a fost marcată de tipărirea unor prestigioase publicații. În perioada interbelică au apărut opt cotidiene noi de limbă maghiară: *Nagyvárad* *Estilap* (Foaia de seară orădeană), apoi *Erdélyi Lapok* (Pagini ardelene) devenit din 1936 *Magyar Lapok* (Pagini maghiare) și *Erdélyi Magyarorság* (Maghiarimea Ardeleană); tot din 1932, dar cu o existență mai scurtă au fost *Erdélyi Magyar Szó* (Cuvântul Maghiar Ardelean) și *Erdélyi Néplap* (Foaia Populară Ardeleană).

Apare și primul cotidian românesc (ulterior devenit săptămânal) *Tribuna* (1919-1932). Un alt cotidian a fost *Gazeta de Vest* (1919-1936), devenit *Noua Gazetă de Vest* (până în 1940), ziar politic independent, dar și cu pagini de cultură și de magazin.

Își continuă apariția revista *Familia*, seria a 2-a (1926-1929), apoi a 3-a (1934-1940). Din 1920 își începe activitatea revista *Cele Trei Crișuri* cu suplimentul *Cele Trei Crișuri pentru popor*. Alte publicații cu o existență mai scurtă: *Muguri noi* (1932), *Flori de crâng*, denumită ulterior *Suflet Românesc* (1933-1934), *Vestul românesc* (1923-1925), *Timpul* (1931).

Odată cu schimbările politice petrecute după august 1944, au apărut *Viața nouă*, apărută la 16 ianuarie 1945, care din 1946, și-a schimbat denumirea în *Crișana*, nume care l-a păstrat -cu o scurtă întrerupere- și după 1989. Pentru cititorii de limbă maghiară apărea *Új Élet*.

Din 1945 până în 1948, a apărut săptămânalul *Voința poporului*, iar pentru cititorii maghiari *Népakarat*, organ al PSD și *Plugarul*, organ al Frontului Plugarilor. Începând cu 1947 au apărut *Lupta poporului* iar prin fuziune *Fáklya*, care a apărut până la 1990, când și-a schimbat numele în *Bihari Napló*.

Ieșirea din uniformitate și dirijismul comunist, petrecută în decembrie 1989, a însemnat apariția unui mare număr de publicații, de toate genurile, unele noi, altele reluând mai vechi

tradiții. Multe dintre acestea au avut o existență scurtă, de la câteva numere (*Apropo, Magazin bihorean, Ardealul*), la câțiva ani: *Phoenix* (1990-1992), *Gazeta de Vest* (1990-1992), apoi *Noua Gazetă de Vest* (1992-1995), iar în cadrul presei maghiare *Kelet-Nyugat* (1990-1996), *Erdélyi Napló* (1991-2004 cu întreruperi), *Majomsziget* ulterior *Sziget, Szemfűles* etc.

Dintre ziarele cu existență până astăzi, alături de *Crișana și Bihari Napló*, amintim *Jurnalul de dimineața* (cotidian apărut în 1992), săptămânalul *Vest* (1992), *Jurnal Bihorean* (din 1993), *Vest Magazin* (din 1993). Al doilea cotidian orădean de limbă maghiară *Reggeli Újság*, a apărut în 2004.

În ultimii ani au apărut săptămânalele *Bihoreanul*, *Informația de Vest*, *Adevărul de seară și Impact*.

În categoria publicațiilor cu caracter satiric, amintim *Ghimpele de Bihor*, locul acestuia fiind luat în 2010, de *Spinul bihorean*.

TELEVIZIUNEA LOCALĂ

Prima emisiune de televiziune locală a fost realizată la Oradea de TVO. Ulterior a apărut Televiziunea prin cablu (TVS), apoi Transilvania TV - stația locală din Oradea a fost înființată ca prima dintr-o viitoare rețea Transilvania. A fost a treia televiziune locală din Oradea, după TVO și TVS, recent s-au adăugat televiziunile online: CRISTV și DIGITV;

RADIO

În Oradea, au fost înființate după 1989 următoarele posturi locale de radio:

- Radio Sonvest – primul post de radio privat din Oradea; a funcționat de la 29 iulie 1993 până în 2002, când s-a transformat în Național FM.
- Radio Transilvania – este prima rețea teritorială privată din România.
- Radio Maria – este singurul post de radio catolic din țară, care emite în limbile română și maghiară, în regim non-stop; face parte din familia mondială Radio Maria.
- Radio Vocea Evangheliei – este un post de radio creștin, care emite în Oradea și în împrejurimi timp de 24 de ore pe zi.
- Radio Partium – a fost înființat în anul 2004. Este singurul post de radio din Oradea, care emite în limba maghiară 24 din 24 de ore. Funcționează cu o grilă de programe bine structurată.

CAPITOLUL 21

ORGANIZAȚII NEGUVERNAMENTALE, SINDICATE

Organizațiile civile din Oradea desfășoară o activitate utilă multiplă contribuind la întărirea comunității locale, la accentuarea activității creatoare a cetățenilor municipiului.

În decursul ultimelor două decenii sectorul civil s-a dezvoltat mult, fiind foarte variat și diferențiat. Tipurile de organizații din Oradea sunt:

- asociații, societăți, uniuni
- fundații
- federatii

Ele activează în domeniul: social, cultural, științific, ecologic, de aparare a drepturilor, de reprezentare a intereselor diferitelor categorii sociale etc.

**PRIMAR,
Ilie Bolojan**

COORDONATOR:

-jr. dr. Ionel Vila- Secretar al Municipiului Oradea

COMISIA DE ELABORARE:

- prof. Dorel Tifor – consilier local
- prof. univ. dr. Fleisz János - consilier local
- ing. Sárközi Zoltán - consilier local
- prof. Dr. Ion Zainea - Universitatea Oradea
- conf. Dr. Gabriel Moisa - Universitatea Oradea
- Peter I. Zoltán – ziarist
- Dukrét Géza - profesor

Au mai colaborat:

- prof. univ. dr. Aurel Chiriac
- dr. Doru Marta
- dr. Judita Călușer
- Lucia Cornea

